

OOSTVLAAMSCHE

Z A N N T E N

Mededelingen van de Bond
der Oostvlaamse Folkloristen en van de
Dienst voor Folkloristische Opzoeken

36^e Jaargang
Nr. 5 - 1961
Sept. - Okt.

DRUK. V/H AD. HOSTE, N. V
GENT

UITGAVEN VAN DE BOND

Zijn te verkrijgen op het Sekretariaat, Oscar De Gruyterstraat, 36, Gent :

1. **Oostvlaamsche Zanten**, 11^e, 15^e, 20^e jg. (Jaarboek), 21^e, 22^e, 23^e, 24^e, 25^e, 26^e, 27^e, 28^e, 29^e, 30^e, 31^e, 33^e, 34^e jg. en 35^e jg. tegen 100 F. Van de andere jgg. zijn nog enkele losse nummers te verkrijgen tegen 20 F per nummer.
2. **Herdenkingsalbum Alf. De Cock**. (Uitverkocht).
3. **Het Stroodekkersbedrijf**, door Cl. Trefois (Uitverkocht).
4. **Geïllustreerd Feestnummer** (lustrumnr). Prijs : 10 F.
5. **Lodewijk De Vriese, Bio- en Bibliographische studie**. (Uitverkocht).
6. **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mevrouw L. Bataille-Hiel. Prijs : 50 F gewone uitgave.
7. **De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
8. **Register op Celis Gabr. : Volksculturele Kalender voor het Vlaamsche Land**, door Prof. F. M. Olbrechts. Prijs : 12 F.
9. **De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
10. **De Tinnepotgieterij te Gent**, door Julien Boes. (Uitverkocht).
11. **2^e Lustrumnummer 1930-1935**. Prijs : 36 F.
12. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (over het Teerlingspel), door Emile Andelhof. Prijs : 14 F.
13. **De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel**, door Advokaat Jos. Vermeulen. (Uitverkocht).
14. **Galerij van Gentsche Typen**, door Emile Andelhof. (Uitverkocht).
15. **De Magie van het Poppenspel**, door F. Van Es, en anderen. (Uitverkocht).
16. **Waasch Sagenboek**, door F. Van Es. Prijs : 70 F (65 F voor de leden).
17. **Jaarboek 1945 van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen**. Prijs : 100 F.
18. **Het Curieus en Vermakelijk Namenboek**, door Em. Andelhof. Prijs : 12,50 F.
19. **Folklore en Onderwijs**, door Lod. Hoste. Prijs : 7,50 F.
20. **August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, door Fr. De Coster. Prijs : 15 F.
21. **Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur**, door F. Van Es. Prijs : 15 F.
22. **De Wetterse Reuzen**, door Marcel Daem. Prijs : 15 F. (Uitverkocht).
23. **Sagen uit Noord-Oostvlaanderen**, door Dr G. De Meyer. Prijs : 15 F.
24. **Een Teerlingspel in Gent**, door Lod. Lievevrouw-Coopman. Prijs : 25 F (15 F voor de leden).
25. **Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten** (Jg. I-Jg. XXV), door F. Van Es. Prijs : 30 F. **Idem II** (Jg. XXVI-Jg. XXXV). Prijs : 25 F.
26. **Spelen mijner Jeugd**, door L. Lievevrouw. Prijs : 50 F.
27. **De Levende Folklore van het Gewest Balegem**, door M. Broeckhove. Prijs : 40 F.
28. **Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land**, door M. Broeckhove. Prijs : 180 F (140 F voor de leden).
29. **Devotie tot de Heilige Donatus**, door M. Broeckhove. Prijs : 80 F.
30. **Doods-, Begrafenis- en Rouwgebruiken in het Arrondissement Dendermonde**, door J. Pieters. Prijs : 75 F. (55 F. voor de leden).

Het bedrag der bestelling is vooraf te storten op postrekening Nr 969.46, Bond Oostvl. Folkloristen, Gent.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Folkloristen. Jaarlijkse bijdrage : 100 F.
Ereleden : 250 F. Buitenland : 125 F.

Prof.-emeritus Dr. P. de Keyser.

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

MEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN EN VAN DE DIENST VOOR
FOLKLORISTISCHE OPZOEKINGEN

Vereniging zonder winstbejag

Sekretariaat van de Bond:

M. Broeckhove,

Oscar De Gruyterstraat, 36, Gent.

Alle stortingen te doen op postrekening :

969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redactie van Oostvl. Zanten :

F. VAN ES,

Désiré De Wolfstr., 3. Aalst.

Drs M. DAEM & J. BOES.

Professor Dr. Paul de Keyser zeventig jaar!(¹)

*O eeuw'ge lentetijd,
Waarheen wij eindloos staren,
Leeft hij in 't harte niet,
Wat baten zestig jaren.⁽¹⁾*

Zo luidt de slotstroof van het gelegenheidsgedicht « Pro memorie » dat Prof. Dr P. de Keyser in 1951 schreef op zijn zestigste verjaardag.

Op 14 oktober a.s. wordt onze gewaardeerde erevoorzitter nu zeventig jaar en toch « leeft de eeuwige lentetijd nog steeds in zijn hart ».

Tien jaar geleden, op 23 december 1951, werd hij plechtig gehuldigd in de Aula der Rijksuniversiteit in aanwezigheid van de burgerlijke en academische overheden, van talrijke kollega's, van vertegenwoordigers van Vlaamse en Nederlandse geleerde- en kunstgenootschappen, waarvan hij actief lid is, van oud-studenten, vrienden en bewonderaars, door ondergetekende uit naam van het Uitvoerend Huldekomitee en van de Bond, door dhr Inspekteur M. O. G. Vannes, vertegenwoordiger van de heer Minister van Openbaar Onderwijs, door Prof. Dr A. Scharpé, deken der Faculteit van Wijsbegeerte en Letteren, door Dr W. de Coster en Dr P. J. Mertens, respektievelijk uit naam van de oudstudenten van de

(1) Zie Oostvl. Zanten, XXVII (1952), blz. 15.

gevierde en van de Noordnederlandse vakgenoten, terwijl dichter Daan Boens, de tolk was van zijn talrijke vrienden-kunstenaars, om hem hun innige gevoelens van waardering en erkentelijkheid te betuigen.

Op het banket, dat op deze welgeslaagde academische zitting volgde, voerden nog een tiental redenaars het woord, o.a. wijlen Mr. J. Vermeulen, toenmaals schepen der stad Gent, die sprak uit naam van het Stadsbestuur en als voorzitter van de Beheercommissie van het Folkloremuseum⁽²⁾.

Maar wat betekenen tien jaar in het leven van de noeste werker, vol vitaliteit en levenslust, die Prof. Dr P. de Keyser is. Zestig, dat was pas gisteren, zeventig is vandaag en tachtig zal morgen zijn! Want tachtig jaar wordt hij vast en zeker, niet om lang te kunnen genieten van het emeritaat, waartoe hij nu toegelaten wordt, niet om te rusten op zijn lauweren, al zou hij die rust wel verdiend hebben na een zo bedrijvig leven, gewijd aan de beoefening van de Nederlandse filologie en literatuur, aan de kunstfilosofie en -kritiek, aan de volksopvoeding en de volkskultuur en vooral aan de folklore. Neen, deze ware humanist in de volste betekenis van het woord zal blijven voortijveren op het terrein der verschillende disciplines, die hij totnogtoe beoefend heeft. « Wat zal ik kunnen werken als ik emeritus ben! Ik heb nog zoveel studiën in portefeuille liggen en ik vind waarlijk de tijd niet om ze af te maken », heeft hij ons eens toevertrouwd. We zijn er zeker van dat dit edel voornemen om verder wetenschappelijk werk te presteren werkelijkheid worden zal. Wij, folkloristen, verwachten nog veel van hem en hopen vurig dat die verwachting zal verwezenlijkt worden.

Moge hij dus nog vele, vele jaren in volle vrede, samen met zijn waardige en zorgzame echtgenote, die steeds een steun voor hem is geweest, zich blijven wijden aan de studie van de volkskunde, die hij met zoveel gezag en talent gedurende vijfendertig jaar gedoceerd heeft aan de Rijksuniversiteit te Gent! Moge hij nog menig jaar werken aan de kulturele opgang van zijn volk, dat hij zo innig lief heeft!

Dat wensen hem alle Oostvlaamse folkloristen.

De Voorzitter,
F. Van Es

(2) Zie Oostvl. Zanten, XXVII (1952), blz. 1-15.

NOTA DER REDAKTIE.

Voor meer bijzonderheden over het werk van Prof. Dr P. de Keyser zie het « Album Prof. Dr Paul de Keyser. De jubilaris aangeboden bij zijn zestigste verjaardig » (1951), en inzonderheid voor zijn folkloristisch werk het artikel: « Prof. Dr P. de Keyser, folklorist », door F. van Es, blz. XIX-XXXII en zijn « Bibliografie », door Dr R. Roemans, blz. XLVI-CXII. Ze omvat 664 titels. Dr R. Roemans werd bereid gevonden voor de jaren 1952-1961 het vervolg op te stellen van zijn merkwaardige Bibliografie. De Bond zal in de loop van de maand oktober een afzonderlijke huldiging van zijn jubilerende erevoorzitter inrichten en sluit aan bij de gemeenschappelijke hulde die op het einde van het jaar, onder de leiding van de Bond der Gentse Germanisten, zal doorgaan.

Personalia

KORNELIS TER LAAN NEGENTIG JAAR!

De nestor der Nederlandse folkloristen, Kornelis ter Laan, is op 8 juli 1961 negentig jaar geworden. De steeds « jeugdige », levenslustige en onvermoeibare politicus, letterkundige, dialectoloog, maar vooral folklorist, wordt door al zijn Noordnederlandse kollega's en talrijke bewonderaars gevierd.

Maar ook wij, Vlaamse folkloristen, zenden hem onze beste heilwensen en betuigen hem eens te meer bij deze gelegenheid onze diepe erkentelijkheid voor zijn omvangrijk oeuvre met betrekking tot de dialectologie en de volkskunde, niet enkel van zijn geliefde geboortestreek: Groningenland, maar ook van Vlaanderen. Zijn « Folkloristisch Woordenboek van Nederland en Vlaams België » is en blijft immers de onmisbare vraagbaak voor al diegenen, die in Vlaanderen belangstellen in het leven, de taal, de zeden en gebruiken, de overleveringen van hun volk.

Dank, Heer Kornelis ter Laan, voor dit standaardwerk, dat getuigt van grote belesenheid, van ijverige en geduldige opzoekingen, van gezond oordeel, maar vooral van warme liefde voor het volk van de Lage Landen bij de zee!

Wij wensen U dan ook nog vele jaren vreedzaam, maar toch actief leven, de Nederlandse volkskunde ten bate! (1)

F. v. Es.

(1) Over K. ter Laan zie ook Oostvl. Zanten, 26° jg. (1951), blz. 123: « Kornelis ter Laan tachtig jaar! »

DE H. BLASIUS

Volksheilige in het Waasland

De H. Blasius, bisschop-martelaar van Sebaste in Armenië, eerst geneesheer, werd tot bisschop van de stad gekozen om zijn deugden; hij vervulde dit ambt met apostolische ijver tot aan de Licinische vervolging in 316; gevangen genomen, werd hij in de kerker opgesloten, gegeseld en gevild, om eindelijk onthoofd te worden⁽¹⁾.

Zijn feest werd eerst gevierd op 15 februari, later op 3 februari en in het Oosten op 11 februari. Sinds de Vde eeuw genoot hij een grote verering zo in het Oosten als in het Westen. Zijn legendarische akten laten hem in de kerker een jongen genezen die een visgraat had ingeslikt; daarom wordt hij tegen keelziekten, tandpijn en pest aangeroepen; verder werd hij als patroon van de huisdieren vereerd; ze werden met St.-Blasiuswater besprenkeld of men gaf hen dit water te drinken⁽²⁾.

Beda Venerabilis citeert reeds in de VIIde eeuw zijn martelie in zijn martyrologium⁽³⁾, doch op 11 febr., dag die voor de Griekse kerk een verplichte feestdag was! De veelvuldige verspreiding van zijn relieken in een menigte kerken, heeft het vermoeden doen ontstaan, dat de populariteit die hij genoot, heel wat relieken heeft doen vereren van zijn naamgenoten, die eveneens als martelaars gevallen zijn. Er is immers meer dan één H. Blasius: de H. Blasius, herdersknaap uit Capadocië⁽⁴⁾, de H. Blasius, bisschop-martelaar van Oreto (Spanje)⁽⁵⁾, de H. Blasius, bisschop-martelaar van Verona⁽⁶⁾.

Wat er ook van zij, de hypotese is des te aannemelijker, daar men zich werkelijk afvraagt of het lichaam van deze martelaar van Sebaste uit Armenië ooit naar het Westen is overgebracht⁽⁷⁾.

Naast Sebaste werd hij vereerd te Ragusa in Dalmatië, te Rome op de Via Giulia, waar men de gelovigen de keel zalft met een olie te zijner eer gewijd, te Capua, waar een arm wordt bewaard, te Marate, waar een groot deel van zijn gebeente berust, te Napels waar zijn schedel wordt bewaard, te Milaan waar een arm en te

(1) BOLLANDISTEN, Acta SS. 3 febr. Antwerpen 1658, blz. 332 en vlg.

(2) Dr. L. BRINKOFF-Dr. G. C. LAUDY, Liturgisch Woordenboek, Roermond 1958, afl. I, blz. 282.

(3) Bedae Venerabilis Opera Omnia, Bazel 1563, dl. III, blz. 389.

(4) J. BAUDOT-CHAUSSIN, Vie des Saints, Parijs 1956, dl. II, blz. 66.

(5) A. SS. o.c. blz. 353.

(6) ibidem blz. 321, ook X 22 juni dl. IV, blz. 242.

(7) BAUDOT-CHAUSSIN o.c.

Spoletto (Spanje) waar een armbeen wordt vereerd. Zijn deze relieken, zoals men vermoedt met de kruisvaarten naar het Westen overgebracht?

Kopergravuur van Pieter de Jode.
(Antwerpen XVIIe eeuw)

In Frankrijk worden relieken vereerd te Montpellier, Mende, N. Dame te Parijs, Saint-Sauveur, Saint-Jean en Grève, Verdun, Marseille, Angers en te Metz, waar na de plechtige dienst, broodjes worden uitgereikt⁽⁸⁾.

In Duitsland komt zijn officie voor in het brevier : te Hildesheim in 1516, te Erfurt in 1518, te Lubeck in 1513, te Constanz en te Straatsburg in 1561, te Worms in 1576.

Te Frainingen in Zwaben wordt de heilige aangeroepen voor de genezing van beenbreuken; men zegent er broodjes in scheenbeen-vorm gebakken, die men noemt : « Bubenschenkel »; deze gebaksvorm wijst op een heidens offer, dat eertijds gebracht werd aan de

(8) Mgr. Paul GUÉRIN, Petits Bollandistes, Bar-le-Duc 1871, dl. II, blz. 229, 230.

stormdemonen om bevrijd te zijn tegen stormwinden en scheepsramp⁽⁹⁾. Daar zou de heilige een heidense stormgod vervangen hebben bij de eerste kerstening.

In de Belgische bisdommen werd zijn officie ingevoerd: te Doornik in 1489, te Antwerpen in 1496, te Utrecht in 1518, te Brugge in 1520⁽¹⁰⁾.

In de ikonografie werd hij voorgesteld, als bisschop met mijter en kromstaf, gekleed met de koorkap, in de rechterhand een wolfram; soms liggen er twee aan zijn voeten, zoals op het schilderij van Memlinc (1492) op het altaar te Greveraden⁽¹¹⁾ en zoals op de bijgaande gravuur van Pieter de Jode (XVIIde eeuw); Rosweydu⁽¹²⁾ tekent hem uit met een roskam in de hand; na de XVIde eeuw, bij het opkomen van de Blasiuszegen met de twee kaarsen in St.-Andreaskruis, die de gelovigen onder de kin worden gehouden tijdens de zegening, komt ook zijn uitbeelding in deze vorm voor.

Volgens de Gulden Legende uit de XIIIde eeuw, zou Blasius tijdens zijn martelie gevraagd hebben aan God, dat allen die hem om zijn voorspraak zouden verzoeken, zouden mogen verhoord worden; een stem uit de hemel zou hebben geantwoord dat zulks zou geschieden zoals hij het gevraagd had⁽¹³⁾.

De Kerk bidt tijdens de zegening met de kaarsen: « Door de voorspraak van de H. Blasius-martelaar moge God U bevrijden van keelziekten en van alle andere kwalen ».

Al wordt in de Skandinavische landen en in Duitsland de H. Blasius aangeroepen door de zeelieden tegen de stormwinden, uit sympathie voor zijn naam, en in Vlaanderen op enkele plaatsen « tegen ziekten van de blaas », « graveel » en « steen », of tegen de « blaren », opgezwollen huidvlekken, toch is hij meestal vereerd als patroon tegen de keelziekten⁽¹⁴⁾. Een van de beginselen van

(9) J. H. NANNINGS, Brood- en Gebaksvorm en hunne betekenis in de Folklore, Scheveningen 1932, blz. 18, 19.

(10) A. SS. o.c. blz. 335.

(11) Dom Bruno van HAVERE, Het Zinnebeeld in de Christelijke Kunst, Dendermonde 1935, blz. 230.

Prof. Dr. J. J. M. TIMMERS, Symboliek en Iconographie der Christelijke Kunst Roermond 1947, N° 2049.

(12) H. ROSWEYDUS, Generale Legende der Heylighen, Antwerpen 1686, blz. 241. In « De Korte Legende der Maendelyke Patroonen », door Pater Daniël van Papenbroeck, S. J. Antwerpen 1694, 3 febr. wordt de H. Blasius afgebeeld als een oud gebaard man, half naakt aan een boom gebonden, de rechterarm omlaag, de linker omhoog, terwijl twee handen met een drietand hem het vel van het lichaam krabben.

(13) J. B. M. ROY, La Légende Dorée de Jacques de Voragine, Parijs 1911, dl. blz. 289.

(14) G. CELIS, Volkskundige Kalender, Gent 1923, blz. 122.

Dr. Jos SCHRIJNEN, Vergelijkende Godsdienstgeschiedenis, Mythologie en Folklore, Venloo 1910, blz. 69.

het volksvertrouwen in de voorspraak van een heilige, is niet alleen de sympathie die van zijn naam uitgaat, maar ook van de aard der wonderen welke hij tijdens zijn leven heeft gewrocht; beide spelen een grote rol in het bedevaren en «dienen» ter genezing van bepaalde kwalen, zo voor mens als dier.

Blasius werd gezeseld en gevild, daarom werd hij te Beersel (Antwerpen) aangeroepen tegen zweren en velziekten; hij wandelde, volgens de legende op het water en daarom wordt hij vereerd en gediend tegen waterziekten, nierziekten te St.-Blasius-Boekel; hij stierf tussen twee kinderen, daarom werd hij te Dillegem aangeroepen tegen kinkhoest en kinderziekten.

Niet te verwonderen dat van de oudste tijden af, hospitalen en ziekenhuizen hem verkozen tot patroon; de stad Dendermonde richtte in 1267-1274 een hospitaal in, door graaf Robrecht van Bethune rijk begiftigd⁽¹⁵⁾ dat aan St.-Blasius werd toegewijd; te Antwerpen werd in de XIIIde eeuw op Klapdorp een hospitaal geopend dat onder zijn patroonschap werd gesteld, later in 1545 overgebracht naar de Rode Straat bij het Begijnhof, bleef het zijn naam dragen; zijn feest en oktaaf werd er met luister gevierd, niet alleen door de bewoners van de stad, maar ook door die der omliggende gemeenten⁽¹⁶⁾.

De verering is dus vroeg begonnen en zal zich fel verspreiden over gans Vlaanderen.

Voor West-Vlaanderen zijn ons bekend: O. L. Vrouwkerk te Brugge, die in 1230 van Proost Walter een arm-deel van St.-Blasius zou gekregen hebben, Kortemark, dat van in 1578 in zijn kerk een altaar had aan Blasius toegewijd, mogelijk na 1600 in de vergeethoek geraakt⁽¹⁷⁾; te Rumbeke werd de heilige aangeroepen tegen de keelpijn en in 1755 werd de honderdjarige verheffing van zijn relieken gevierd⁽¹⁸⁾; op de Klytte (Reningelst) kwam men dienen «tegen de winden»⁽¹⁹⁾; tevens was hij de patroon van de volgende kerken: Jabbeke, Vlissegem, Waardamme, Lendeledede en Krombeke⁽²⁰⁾.

(15) David LINDANUS, De Teneremunda, 's Gravenhaghe 1621, L.II C.X.

(16) J. C. DIERCXSENS, Antverpia Christo, Antwerpen 1773, dl. I, blz. 5. A. SS. o.c. blz. 335.

(17) Biekorf 1957, blz. 340.

(18) An. Leven van Z.E.H. Petrus Fr. Valcke, pastoor van Rumbeke met een voorafgaande beschrijving van Rumbeke, Brugge 1852, blz. 13.

(19) Biekorf 1957, blz. 340.

(20) Biekorf 1959, blz. 266. — Dowaa-St.-Amatuskerk bezat een kaaksbeen van S. Blasius. St.-Pieterskerk, een deel van een ribbe en de Benediktinessen van Burburg vereerden een kleine reliek ex ossibus — A. SS. o.c. blz. 335.

In Brabant is de oudst vermelde bedevaart ter ere van St.-Blasius, de verdwenen Praemonstratenserabdij van Dilegem te Jette; abt Gerardus zou rond het jaar 1300 een relik gekregen hebben van hertogin Margareta, vrouw van Jan II, hertog van Brabant⁽²¹⁾; in 1629 stichtte abt Jean de Haseleer een broederschap, waarvan het register is bewaard in de abdij van Grimbergen: « Het Boeck der Broederschap van den heylighen Biscop en martelaer Blasius tot Dilegem »; daarin komen de namen voor van de hoogstwaardigheidsbekleders en van de adel van die tijd, verlucht met hun wapenschilden.

Die broederschap werd met privileges en aflaten verrijkt door paus Urbanus VIII. Tweemaal in het jaar werd het zilveren relik-schrijn in processie rondgedragen op de schouders van vier mannen, op de dag van de relikverheffing (3 febr.) en op de dag van de translatie te Dilegem, de 2de zondag na Pasen. In de abdijkerk werd dan water gewijd door onderdompeling van de relik en door een liturgische zegening; vele bedevaarders onderhielden een roveen ter genezing van ziekten⁽²²⁾.

O. L. Vrouw over de Dijle te Mechelen had eveneens een relik van St.-Blasius « een armstuk »⁽²³⁾, volgens de traditie, gekregen uit de relikrijve van Dilegem bij de heropbouw van de nieuwe kerk te Mechelen, maar dit wordt betwijfeld door kanunnik Schoeffler⁽²⁴⁾, die schrijft dat zulks een vergissing is en de steen, niet de relik, van Dilegem kwam. In alle geval, de relik was er en tussen Mechelen en Dilegem bestonden zeker betrekkingen.

Ook te Mechelen werd er, naar het voorbeeld van Dilegem, water gewijd door indompeling van de relik en er werd eveneens een broederschap opgericht: « Aqua benedicta intinctis reliquiis ».

Te Mechelen hadden ook een relik de Duitse ridders van de commanderie van Pitzenburg⁽²⁵⁾, St.-Goedele te Brussel⁽²⁶⁾, St.-Gertrudisabdij te Leuven⁽²⁷⁾, de Praemonstratenserabdij van het Park te Leuven⁽²⁸⁾, O. L. Vrouwkerk te Tienen⁽²⁹⁾, waar de heilige « voor keelziekten » werd aangeroepen en veel wondere genezingen verrichtte.

(21) SANDERUS, *Chorographia Sacra Brabantiae*, s'Gravenhage 1726, dll. I, blz. 390. In het Rijksarchief te Brussel onder N° 22471 berust een XVIIe eeuwse kopie van de schenkingsakte. « Coenobia Ordinis Praemonstratensis in Brabantia ».

(22) SANDERUS o.c. blz. 390.

(23) Aug. WICHMANS, *Brabantia Maciana*, Antwerpen 1632, blz. 166.

(24) *Historische aantekeningen der Stad Mechelen*, dl. I, blz. 122.

(25) SANDERUS o.c. dl. II, blz. 243.

(26) *Ibidem* blz. 375.

(27) *Ibidem* dl. II, blz. 8.

(28) *Ibidem* blz. 279.

(29) A. SS. o.c. blz. 333.

Te Antwerpen, in St.-Blasiusgasthuis, in de kerk van St.-Salvatorsabdij, alias Pieter Pot, bij de Jezuiten⁽³⁰⁾ en te Beersel⁽³¹⁾.

In Oost-Vlaanderen is St.-Blasius enkel maar tweemaal tot kerkpatroon verkozen, namelijk te Landegem samen met St. Margriet, en te St.-Blasius-Boekel; in deze kerk stond geschreven :

« De H. Blasius helpt degeen,
Van de Colijck, graveel en steen,
Van keelpijn en meer andere plaghen,
Die door gebeen zijn bystand vraghen ».

Te Burst wordt hij samen met St.-Eligius aangeroepen tegen de nagelgaten, de zweren en de huidziekten. Vroeger werden bedevaartvaantjes met de aanroeping : **H.H. Blasius en Eligius bidt voor ons**, waarvan meerdere uitgaven bestaan. Andere typen vermelden bovenaan de tekst : **HH. Blasius, Eligius en Martinus, bidt voor ons**, en onderaan : **Bedevaart van Burst**. Ook is er een «Litanie van de H. Blasius» te bekomen. Zijn beeld staat vooraan in de kerk, rechts. Voor verdere bijzonderheden, zie R. van der Linden, Bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen, blz. 50-53.

Ook te Overmere werd hij plechtig gevierd; jaarlijks werd zijn beeld in de processie gedragen met de relik en vele bedevaarders uit de omgeving kwamen er naar de jaarmarkt⁽³²⁾. Vroeger, onder 't bisdom Doornik, dienen vermeld : de katedraal, St.-Niklaasabdij, de priorij der Augustijnen, de kerk te Geeraardsbergen, St.-Adriaansabdij te Ename; te Gent : de paters Dominikanen en de Cistercierinnen van Doornzele, enz.

Het Land van Waas, dat betrekkelijk klein is, had op zijn grondgebied 5 kerken waar de heilige Blasius vereerd werd met relik en die een grote volkstoeloop kenden : Kruikeke, Beveren, Elversele, Vrasene en de abdij van Roosenberg te Waasmunster.

Waasland is een moeras- en polderland, zowel langs de zuidzijde als langs de oostzijde, gekend in de oude tijden voor zijn uitwasemingen, na veelvuldige overstromingen, die oorzaak waren van volksplagen, wiens drinkwater zo dikwijls onzuiver was, bakermat van ziekten, als pest, cholera, keelbesmettingen, krop enz. Mogelijk ligt daar wel de reden van de verspreiding van de eredienst van St.-Blasius, en zijn populariteit.

(30) Ibidem, « een tand ».

(31) G. CELIS o.c. blz. 122.

(32) G. CELIS o.c. blz. 122 — A. SS. o.c. blz. 335.

KRUIBEKE⁽³³⁾ verkreeg zijn reliek uit de kerk van O. L. Vrouw te Mechelen, vermoedelijk in het jaar 1570-71, want er werd betaald : « 3 schell.groot 4 grooten voor dmaken van Sint Blasius ».

Hier is wel het beeld bedoeld dat bij zijn feestdag werd uitgesteld ter verering. In 1637 is er spraak van een ommegang met het beeld : « twee schell. 6 grooten over leveringhe van gesaegt haut geemployeert omme een berrie te maecken tot het omdraegen van het beelt van St Blasius ».

Dit ging gepaard met grote luister en muziek, een rekening uit het jaar 1644 getuigt : « 3 ponden 15 schell. 6 grooten aen de Sanghers ende speelman die op St Blasius beghankenisse gesonghen musick ende gespeelt hebben in de Kercke ende processie ». De reliekrijve werd opgesmukt : « 23 gull. 2 stuyvers van de gebor-duerde letteren van de kasse van St Blasius aen Michel de Backer wonende tot Antwerpen bij de jezuiten in Ons. L. Vrou ».

In 1643 werd betaald : « 23 schell.groot voor dmaken van een vaentken ende plackbrieven aen Christoffel Jegers ». De Begankenis duurde acht dagen en de bedevaarders hebben dit vaantje als gedachtenis meegenomen om het als een zegen in huis of in de stallen te bewaren.

De heilige werd er aangeropen tegen : « winden, blaas- en maag-ziekten, waterzucht, kinderziekten, hoofdpijn, krop, keeltering, kliergezwollen en keelziekten ».

In 1668 werd het altaar gewijd door Mgr. Eugene Albert d'Allo-mont van Gent, dat in 1723 werd vernieuwd, gesneden door de Antwerpse kunstenaar Willem Ignatius Kerrick voor 400 gull. en voor 567 gull. bijkosten. Dit altaar werd versierd met een doek : « De Afdoening van het Kruis » door Hendrik De Klerck van Brussel, een gift van de edele familie de Lanfranchi-van der Meere, kasteleinen van Kruike.

Een nieuw zilveren reliekschrijn werd aangekocht in 1688 : « Item een reliquiecase van St Blasius met zilver beslaghen 4 pond groot », vervaardigd door de Antwerpse kunstsmid Jan Baptist Hannekin⁽³⁴⁾.

(33) A. SS. o.c. blz. 335.

Raymond DE GROODT, Geschiedenis van Kruike, Ann. van Waas dl. 46 (1934) blz. 57 en volg. geeft de rekeningen aan.

R. VAN DER LINDEN, Oostvlaamse Bedevaartvaantjes, Gent 1958, blz. 168-169.

(34) Pr. JANSSENS, Het Religieus Zilverwerk in Waasland en in de Durmestreek, An. Oudh. Kring van Antwerpen 1952, blz. 96, N° 64.

De 2de zondag van mei was het feest van de translatie der relieken; toen trok veel volk uit de omliggende parochies naar Krui-beke. Een aflaat te Rome aangevraagd en verkregen, werd afgekondigd: « 12 schell. groot aen een perquementen brief van Roomen metten aflaat van St Blasius ».

Er werd propaganda gemaakt om veel volk naar de plechtigheid te lokken: « Aen Peeter Jacobs, 1 pond 1 schell.groot om gedrukt thebben drye hondert placcaeten voor de Kercke van Cruibeke, soo van den aflaat end'Octave van St Blasius als hondert vijftich van den aflaat van den tweeden Sondach in Mey » (1712).

Zangkoren uit de omgeving kwamen er spelen: « 1699, betaelt 1 pond 10 schell.groot soo vele door den selven bygeleyt is, voor het tracteren van de Musick Sanghers van basel op de beganckennisse ten jaere 1698 ».

BEVEREN⁽³⁵⁾ had eveneens zijn relik gekregen uit O. L. Vrouwkerk van Mechelen, wanneer juist is niet gekend; zeker is dat in de St.-Martinuskerk een kapelanij werd opgericht in 1534 ter ere van St. Blasius, bezet met 4 missen per week, door de heer jonker Filips Triest heer van te Welle, in 1590⁽³⁶⁾.

Die missen moesten gelezen worden ofwel in de St.-Blasiuskapel of op het kasteel te Welle, waar de heer een privaatkapel had.

In de XVIIde eeuw kreeg het altaar van de kapelanij een schilderij waarop de heilige was voorgesteld, geschilderd door de Antwerpse kunstenaar Jan Cossiers (1600-1671)⁽³⁷⁾.

Een gotisch beeld werd gesneden voor het nieuwe altaar in 1877 door de Duitse beeldhouwer van Gent, Matthias Zens; de heilige is er voorgesteld in misornaat, met kromstaf en een brandende kaars in de hand.

De broederschap werd opgericht in 1739 en het zilveren reliekschrijntje is wel van die tijd in Rococostijl; het meet 8 bij 14 cm en houdt in de kapsule twee beentjes.

Ook in de priorij der Wilhelmiëten te Beveren werd een relik vereerd van St.-Blasius, geschonken door de edele heer Symoen (Borluut?), in 1707 geautenticeerd door Mgr. Filips Everard van der Noot van Gent⁽³⁸⁾, doch van openbare verering is er geen spraak.

(35) A. SS. o.c. blz. 335.

(36) F. DE POÏTTER, *Geschiedenis van Beveren*, Gent 1877, blz. 118, 125, 126.

(37) A. SIRET, *Het Land van Waas*, St Niklaas 1870, blz. 58.

(38) Stadsarchief St Niklaas, N° 2295. Lijst van de Obituaria, 12 nov.

VRASENE bezit sedert de XVIIde eeuw een begankenis ter ere van St.-Blasius wiens relik in de parochiale H. Kruiskerk wordt vereerd.

Afbeelding op het dubbel devotieblaadje van Vrasene.

Op 3de februari is er toeloop van volk, even op de zondag na de feestdag; kaarsen worden gewijd en in kruisvorm boven de schouders van de gelovigen gehouden terwijl de liturgische zegen wordt uitgesproken; maar dan komen allen nog de relik vereren. Deze relik bevat een klein stukje uit het gebeente van de heilige, waarvan de afkomst en de datum onbekend is.

Op het vernieuwde zijaltaar van 1877, gesneden door de Gentse beeldhouwer Matthias Zens, staat het beeld van St.-Blasius; blaadjes met de litanie en het beeld van de heilige worden uitgereikt. De heilige wordt aangeroepn tegen de keelpijnen.

De bedevaart kende in vroeger tijden een grote volkstoeeloop maar deze is in de laatste jaren fel afgenomen; uit de omgeving komen minder mensen en de kleine kermis, die op de feestdag valt, is met minder luister gevierd dan voorheen.

De abdij van Roosenberg te WAASMUNSTER, verkreeg in 1634 een reliek van Blasius door toedoen van de Kapucijnerpater Cyprianus Croesers, provinciaal van de Rijnprovincie, wiens zuster Regina, te Roosenberg abdis was⁽³⁹⁾. Haar machtige broeder had aan de abdij nog heel wat andere relieken bezorgd, maar deze was afkomstig van pater Blasius van Antwerpen, die ze aan de Jezuïeten van Duinkerke had geweigerd af te staan.

De 16e november 1672 verkregen de monialen van Roosenberg het officie van de martelaar van Sebaste; door een akte van het Vicariaat van Gent in 1675 verkregen zij verlof om de reliek openbaar te laten vereren. De abdijskerk werd een bedevaartplaats en kende een grote volkstoeeloop, zodat ook hier wondere genezingen door zijn voorspraak bekomen, de verering nog in de hand werkten : « Quotidie magnus concursus populi mirabilisque fiunt curationes »... « Dagelijks komen de gelovigen de heilige vereren in grote getale en bekomen wonderbare genezingen ».

De bedevaarders knielden eerst in de kerk, bleven bidden voor een grote Kalvarieberg in de tuin en dan aan het beeld van Blasius dat achter de absis van de kerk, buiten in een nis stond⁽⁴⁰⁾.

ELVERSELE, had naast St.-Margriet ook een reliek van St.-Blasius, die er zeer vereerd werd tegen de keelziekten.

Pastoor Jan De Rijck gelastte in 1619 een omhaling bij zijn parochianen tot het bekostigen van een beeld van de heilige martelaar; het beeld kwam er niet, want Jan Staynes moest een klein altaarstuk met schilderij maken en plaatsen naast de predikstoel. Eindelijk werd een beeld uit hout gesneden door Maximiliaan Labbe, geschilderd door Theodoor Pinseel in 1647⁽⁴¹⁾. Een rekening van 1619-20 getuigt : « Ontvanghen van diversche ommeganghen door de recommendacie van den heer pastuer om te becommen een beeld van Ste blasius ter somme van 8 gull. 6 stuyvers ende halven ».

« Noch ontfaen up den 4den Sondach Julius bij recommendacie van den pastuer in het omgaen van het beeld van Ste blasius ».

« Noch aen den voorn.schilder staves over het maken van het

(39) P. HILDEBRAND, De Kapucijnen in de Nederlanden, Antwerpen 1955, dl. IX, blz. 158.

(40) M. DE MEULEMEESTER, De Abdij van Roosenberg te Waasmunster, St. Niklaas 1925, blz. 135, nota 2, 142, 202, 204, 209, 210.

(41) Ibidem blz. 116, 120.

taeffereelbert van sente blasius hanghende benefens de preeckstoel de somme van twee ponden grooten volgens de acqyte ».

Er werd een zilveren remonstrans gedreven in zilver door de Antwerpse zilversmid Jos Lesteens in 1630, waarop naast andere heiligen ook Blasius was uitgebeeld.

Een zilveren reliekschrijn werd vervaardigd in 1756, alhoewel de relik reeds vóór 1649 in verering was, want in de kerkrekening is vermeld : « Aen frans thielens keteleir tot Waesmunster over het ghelas aent casken van de reliquie van sente blasius met een cingel ».

Het valt niet te betwijfelen dat de heilige op de parochie vereerd en aangeroepen werd voor keelziekten en andere kwalen, en ook van buiten de parochie gelovigen zal hebben getrokken, vooral van de landelijke wijken, vermits te Beveren en te Kruibeke, als te Waesmunster, in de naaste omgeving dus, die volksverering zoveel propaganda maakte.

Uit dit alles weten we dat, voor Beveren en Kruibeke, mogelijk ook voor Elversele, de relieken zijn voortgekomen van Mechelen, dat op zijn beurt afhankelijk zou zijn van de abdij van Dilegem, allermint voor de verering daar het zowel voor de ommegang als voor het geven van gewijd water en het oprichten van een broederschap ter verspreiding van de eredienst, Dilegem heeft nagebootst.

Wanneer in 1675 de monialen van Waesmunster de openbare eredienst aanvroegen te Gent, waren de bedevaarten naar Beveren en Kruibeke al in zwang en ze moeten ook onder de betovering gekomen zijn van die volkstoeloop, om in hun kerk die eredienst te beginnen; het is wel met dat doel dat ze de relik hebben gevraagd aan de provinciaal van de Kapucijnen en mogelijk heeft om die reden pater Blasius van Antwerpen hun zijn geliefde relik van zijn patroon, die hij geweigerd had af te staan aan de Jezüieten, gegeven. De Franse Revolutie heeft de abdij van Roosenberg afgeschafft en geplunderd doch de monialen hebben in beperkte vorm hun klooster hersteld, maar niet meer met een openbare kerk, doch met een binnen-oratorium, zodat die eredienst er volledig heeft opgehouden te bestaan.

Te Beveren, Kruibeke en te Elversele, komen nu op de 3e februari, feest van St.-Blasius, de inwoners te « zegenen » of ook op de naaste zondag van het feest, de vreemdelingen zijn te tellen, weinig of niet. In de loop van het jaar, zo zei ons Z.E.H. Deken Sturm, komt eens een enkeling om de relik van St.-Blasius of van St.-Kornelius te vereren.

De reden is wel, dat sedert enkele tientallen jaren, Rome de St.-Blasiuszegen met de kaarsen in St.-Andreaskruis gebonden, algemeen heeft toegestaan voor gans de Kerk⁽⁴²⁾; in vele kloosterkerken en ook in parochiale kerken heeft op de feestdag die zegening plaats, zodat het bedevaarten en de relikverering veel van hun belang verloren hebben.

Sedert de laatste jaren, is ook in Nederland, als in België, de studie van de plaatselijke bedevaartplaatsen vooral beklemtoond door het historisch onderzoek en wordt de «bedevaartkunde» naar nieuwe methode in de Volkskunde uitgebouwd.

Moge deze kleine bijdrage over de St.-Blasiusverering in Waas, hoe bescheiden ook, een schakel zijn in de bedevaartkunde van Vlaanderen!

PR. JANSSENS C.ss.R.

EEN BULT ALS VOORTEKEN.

Wanneer ge een bult opmerkt, moet ge dadelijk met de hand over de buik wrijven; dan zult ge vrij spoedig een persoon zien van wie ge houdt, onder voorwaarde dat de bultenaar een man is; wanneer het een vrouw betreft, zult ge weldra een vijandige persoon opmerken.

(Opgetekend te Erwetegem, april 1961)

R.v.d.L.

* * *

TWEE NAGELGATEN VERDWENEN NIET.

In Leeuwergem droegen de bedevaarders vroeger nagels van een bakje achteraan in de kerk naar een bakje naast het altaar om van nagelgaten bevrijd te worden. Een man oordeelde, dat twee nagels zo schoon waren, dat hij ze mee naar huis nam. Twee nagelgaten wilden niet verdwijnen en hij moest eerst de twee nagels weer naar het bakje in de kerk dragen om van die nagelgaten verlost te geraken.

(Opgetekend te Leeuwergem)

R.v.d.L.

(42) *Rituale Romanum*, Rome 1914, blz. 47. Sedert 25 september 1883 heeft het bisdom Urgel in Spanje het privilege ter ere van St.-Blasius, brood, water, wijn en vruchten te wijden tegen keelziekten, *ibidem* blz. 224.

Overwegingen na een bezoek aan twee folkloristische tentoonstellingen in het Centrum voor Kunstambachten en Nijverheidsvormgeving van de St.-Pietersabdij.

Na ons bezoek aan de twee folkloristische tentoonstellingen over Gebakvormen en over Vlaamse Volksprenten zouden we graag de ijverige en dynamische konservator Dr A. Van de Walle, animator van deze tentoonstellingen en tevens hun organisator, willen toeroepen : « **Multum, non multa** »! Dit slaat niet op het aantal tentoonstellingen, die in een waarlijk hot jass-ritme elkaar opvolgen : viervoudige tentoonstellingen om de maand is gewis een krachtprestatie, die zeker alle eerbied afdwingt, maar zinspeelt op de voorstelling of beter de ordening van sommige tentoonstellingen, *in casu* de folkloristische. Zeker is de indruk, die men bij het overzicht van de talrijke stukken opdoet, overweldigend, maar bij nader toezien stelt men vast dat aan het ensemble geen de minste klassifikatie ten grondslag ligt. Het wil ons toeschijnen dat de organisator te veel uitgaat van een estetisch standpunt, waarbij de schikking, de afwisseling, de vorm- en kleurelementen de doorslag geven en niet de eigenlijke voorstelling. Wellicht is dat standpunt te verdedigen, waar het hedendaagse artisten geldt, die naar inspiratiebronnen zoeken en weinig geven om de kultureel-historische achtergrond van koekeplanken en kinderprenten. Maar tegenover folkloristen is de geleerde konservator iets meer verschuldigd. Zowel voor de gebaksvormen als voor de volksprenten had hij moeten zorgen voor een degelijke bibliografie, die vrij gemakkelijk te achterhalen is in de bibliotheken van een universiteitstad. Op die manier zouden de bezoekers zich hebben kunnen vergewissen hoe rijk deze literatuur is in het buitenland, maar ook binnen ons taalgebied, en hoe prachtig sommige uitgaven met talrijke illustraties er uit zien. De bezoeker zou er hebben kunnen uit leren dat alleen binnen de Nederlanden, Vlaanderen inbegrepen, sedert de aanvang van de 18e eeuw, meer dan 100 uitgevers van volksprenten werden geïdentificeerd. Zowel voor de koekeplanken als voor de volksprenten wordt er naar de graveurs gespeurd, want sommigen van deze volkskunstwerken zijn gesigneerd, andere, de meeste, echter niet, zodat stijlstudie er bij te pas komt. Vergeten

we niet dat ook vreemde drukkers, Franse en Duitse, prenten met Nederlandse of tweetalige teksten hebben uitgegeven : in Frankrijk Pellerin en Pinot te Epinal, Gangel en Didion te Metz, Vagné et fils te Pont-à-Mousson, Marcel Vagné te Jarville en Quantin te Parijs; in Duitsland Oehnrigke en Riemschneider te Neu-Ruppin, Dessauer te Aschaffenburg, C. Burckhard te Weissenburg, Aleiter, Zeitinger en Scholz te Mainz en Schulz te Stuttgart. Nu hangen deze prenten kris-kras door elkaar met de Vlaamse en Hollandse prenten. Ons, die de prenten uit de rijke verzamelingen van Van Trappen (meer dan 30 mappen) hebben helpen uitkiezen, treft hiervoor geen verwijt. De ongeveer 250 exemplaren, die we voor de tentoonstelling geschikt vonden, moesten in een zinrijke orde verdeeld en gerangschikt worden. We geven toe dat de rangschikking moeilijk volgens uitgevers kon gebeuren. De grote meerderheid van de Vlaamse prenten uit de verzameling Van Trappen behoren immers tot de productie van de firma's Glenisson en Van Genechten. Turnhout, 1833-1900, Brepols, Turnhout, 1796-1914; Beersmans, Turnhout, 1860-1902; Wellens en Delhuvette, Turnhout, 1834-1856; Vinck, Antwerpen, 1799-1816. De Hollandse firma's uit Amsterdam, Rotterdam, Haarlem, Breda, Zwolle, Zaltbommel, Groningen, Zutphen, Gorinchem, Leeuwarden zijn evenwel in aantal groter dan de Vlaamse. Dat kon de organisator, die Vlaamse volksprenten wou tentoonstellen, niet voorzien. Het ware voor de liefhebber van volksprenten daarom interessanter geweest de prenten volgens onderwerpen en chronologisch gerangschikt uitgesteld te vinden : godsdienstige onderwerpen, historische onderwerpen, literaire onderwerpen, allegorische en satirische (de Trap des Levens, Luilekkerland, de Verkeerde Wereld, de Dodendans, enz.) onderwerpen en vooral de didaktische punten met de ABC, de Cijferkunst, de dieren, de voertuigen, de gebouwen, de steden, de ambachten en beroepen, de levensloop (van de wieg tot het graf), de jaarkrans (de volksfeesten), de kinderspelen.

Uit de merkwaardige Verzameling Van Trappen is didaktisch veel meer te halen dan ons thans wordt geboden en het is te hopen dat in een zo nabij mogelijke toekomst het experiment hernomen wordt, wellicht ter gelegenheid van het eerlang te verschijnen standaardwerk van Maurits de Meyer : De Volks- en Kinderprent in de Nederlanden.

Wat de gebakvormen betreft een propagandablaadje, uitgaande van de Bond der Oostvlaamse Folkloristen, verkondigde den volke dat weldra een uitgebreide vervolgstudie over de gebakvormen uit

de Verzameling Van Bost in «Oostvlaamsche Zanten» zou verschijnen. We hopen dat vele bezoekers, die zich aan volkskunst interesseren, bij deze gelegenheid een abonnement op ons tijdschrift hebben genomen of zullen nemen. Volkskunde kan slechts gediend worden door zorg en wetenschappelijke ernst. Wat dit laatste betreft kunnen we vertrouwen op een all-round in kunstwetenschap geïnteresseerd man als konservator Dr A. Van de Walle. In alle vriendschap!

P. DE KEYSER

Boekbespreking

ALBRECHT (Guido). — Driekoningenavond. Handleiding tot het vieren van het Driekoningenfeest in de familie- of vriendenkring. 4^e bijgewerkte druk, met 66 losse rijmlootjes en een kroon voor de koningtrekking. — Antwerpen, Uitg. in eigen beheer, 1960, 59 blz., geïllustreerd.

Wij wensen de heer G. Albrecht geluk met deze verzorgde 4^e bijgewerkte druk van zijn handleiding tot het vieren van het Driekoningenfeest, waarvan de eerste druk slechts vóór een viertal jaren verscheen. Dat mag zeker een sukses heten en zal een grote aanmoediging zijn voor de auteur, die zich sedert jaren beijvert om dit aloude en schone gebruik nieuw leven te geven.

Een korte samenvatting van de eerste druk liet de schrijver verschijnen in Oostvl. Zanten, 32^e jg., n° 2, 1957, blz. 57-61, waarnaar wij verwijzen.

Hij houdt zich verder ter beschikking van de lezers voor alle inlichtingen omtrent de viering van Driekoningenfeest. Zijn adres is: Van Schoonhovenstraat, 58¹, Antwerpen, waar ook losse exemplaren van koningsbrieven, koningskronen en van de in deze brochure opgenomen marktliederen te bekomen zijn. (Postrekening n° 813.58).

F. v. Es.

Over de oorsprong van de kermis-Berlejan te Balegem-Zuid

I. — INLEIDING.

Wie op de Paasdagen te Balegem-Zuid vertoeft, zal vaststellen dat een talrijke menigte uit de ganse omtrek toestroomt naar de kermis-Berlejan op de wijk Walsegem, een kermis waarvan op beden het middelpunt van de belangstelling niet meer bestaat en de naam nog slechts een herinnering uit het verleden oproept.

Van bij het verlaten van het station Balegem-Zuid, wijst het kleurglazen paneel met opschrift «De berlejan bij Marcel De Buck», aangebracht op de zijgevel van de herberg, er op dat wij ons op het desbetreffend grondgebied bevinden.

Momenteel heeft, als partikulariteiten, de kermis niets meer om 't lijf, ze is enkel nog een doodeenvoudige wijkkermis met in de namiddag de traditionele velokoers op het programma. 's Avonds trekken de ouderen van de ene herberg naar de andere en verlustigen de jongeren zich in de dansgelegenheid. Van de vroegere hondenkoersen en volksspelen is niets meer te bespeuren.

Hedendaags vangt de kermis reeds aan op de hoogdag van Pasen, dit in tegenstelling met vroeger, wanneer de tweede Paasdag de werkelijke en de enige kermisdag was.

Over de oorsprong van de kermis zijn de meningen uiteenlopend, de ene schrijft het ontstaan toe aan het destijds te Balegem-Zuid opgerichte tolhuisje, de berlejan genaamd; andere verhalen een legende waarmee ze de oorsprong van de kermis trachten te verrechtvaardigen.

Ten einde klaarheid in de zaak te krijgen, hebben we een klein onderzoek ingesteld en geven we hierna de uitslag van de bibliografische gegevens, van de mondelinge navragen en van de opzoeken in het gemeentearchief van Balegem.

Wij danken al onze zegspersonen en de hh. van het gemeentebestuur van Balegem voor de bereidwilligheid, waarmee ze ons de inlichtingen verstrekten of onze opzoeken vergemakkelijkten.

II. — BIBLIOGRAFISCHE GEGEVENS.

Wij hebben moeten ondervinden dat de bibliografische gegevens zeer schaars zijn :

- 1) **Adolf Noterman, OOSTERZELE, Een bijdrage tot de toponymie en de folklore, Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1951-1952, blz. 31-56.**

Schr. sprekende op blz. 40 van de barrières te Oosterzele, verstrekt in voetnota nr 19, op blz. 53-54, over Balegem-Zuid volgende gegevens :

Een «Berlejan» was een houten gebouwtje waarin de ontvanger der tolrechten verbleef tijdens zijn diensturen ook 's nachts. (Medegedeeld door Mw. Breys, de waardin uit de herberg « In de Barreel » (te Oosterzele)). Ook te Balegem is de naam « Berlejan » bekend als barrière of overweg. Zo is er de « Berlejan-kermis » sterk gevierd rond Pasen. (Medegedeeld door dhr André Janssens, Velzeke-Ruddershove).

- 2) **A. VAN HAGELAND, Het Vlaamse Volksleven in 1955, Een folkloristische Inventaris, §I. Kalendergebruiken, D. April, O. VI. Zanten, 31e jg, 1956, nr 3, blz. 89.**

4) **BALEGEM, 11-4-55** : de gegeerde Berlejankermis wordt op Balegem-Zuid traditioneel op tweede paasdag gehouden.

- 3) **M. BROECKHOVE, De Levende Folklore van het Gewest Balegem, § VI. Kermissen en Feesten, 2) Kermis-Berlejan, O.VI. Zanten, 29e jg., 1954, nr 4, blz. 122.**

De in dat hoofdstuk gepubliceerde sage is deze die we bij ons onderzoek ter plaatse in 1950-51 noteerden en zo getrouw mogelijk weergegeven hebben. Ze luidde als volgt :

Voor enkele eeuwen bezaten de arme lieden nog geen woonplaats. Ze woonden in een hutje, dat ze mochten gebruiken, mits ze dagelijks bij een der grondbezitters gingen werken. Doch ieder jaar, op tweede Paasdag, werd door deze heren een zekere gunst toegestaan aan één van hun beste en verdienstelijkste knechten. Deze gunst was namelijk : Wanneer bedoeld persoon in vier en twintig uren tijds een huis kon bouwen en dat daarin op diezelfde tijdspanne reeds de haard brandde, werd dit vers-opgetrokken huis beschouwd als zijn eigen woning. Eigenlijk moest men dit meer beschouwen als een soort stal, daar deze woning van planken gemaakt was. Vandaar de naam Berlejan; van berrelplank.

Gewoonlijk waren alle vrienden van de gelukkige man van de partij om een handje toe te steken. Was de woning op tijd en stond af, dan werd de nieuwe bewoner gehuldigd en dit ging gepaard met grote feestelijkheden, die top op heden nog vele jaren herhaald worden.

Hoe romantisch deze sage ook klinkt en de indruk geeft

waarheid te bevatten, zal ons onderzoek uitwijzen dat ze door het volk uitgedacht en geweven werd om aan de oorsprong van de kermis Berlejan een verklaring te geven.

4) **Verschuereus MODERN WOORDENBOEK — zesde herziene druk met medewerking van Dr W. PÉE en Dr A. SEEL-DRAEYERS — N. V. Brepols, Turnhout.**

We zien dat *Jan* benevens de eigennaam, verder bediende of kelner in een koffiehuis, ook toegepast wordt op een persoon, op een zaak die door zekere bijzondere eigenschappen in 't oog valt: de grootste jannen der akademie; een jan van een paard, een appel.

Uit deze laatste betekenis kunnen wij, wat ons geval betreft, afleiden dat berlejan de betekenis kan hebben van een « berle » (houten stuk) dat de aandacht trekt.

III. — MONDELINGE MEDEDELINGEN.

1) †**Eulalie de Man (Balegem 7-2-1871—17-11-51).**

Van Z.E.Heer A. Van Henden, pastoor te Elene⁽¹⁾ die, getroffen door de populariteit van de kermis, een navraag richtte tot een parochiaan⁽²⁾ die op de desbetreffende wijk woonde, n.l. Eulalie de Man, vernamen we het volgende :

Lange tijd geleden, ik weet er nog van, stond aan de statie Balegem-Zuid een berlen-kot = houten huisje, het enigste uit de ganse omtrek. De man die er in woonde, baatte het als een herberg uit. Met de wijkkermis op Pasen trok iedereen er naartoe.

Hier in de streek, vervolgde het vrouwtje, als men van planken spreekt, zeggen de mensen naar hun spreekwijze: berrels. Wil iemand zich een wagenkot uit hout optimmeren dan zegt hij: « ik ga mij een wagenkot uit berrels⁽³⁾ maken ».

Uit het voorgaande is te onthouden :

- 1) dat berrel: hout of plank betekent,
- 2) een houten barak of huisje aan de statie Balegem-Zuid te zien was.

2) **Kamiel Van der Spiegel, 80 j., verblijvende te Balegem.**

Verdere navragen brachten ons door tussenkomst van de heer

(1) Thans pastoor te Bevere-Oudenaarde.

(2) Wij zeggen « een parochiaan », inderdaad de wijk Balegem-Zuid te ver afgelegen van de parochiale kerk van Balegem, behoort tot het parochiegebied van de kerk van Elene.

(3) Te Berlare bij Dendermonde o.a. zegt men een « berd » als een plank bedoeld wordt. Daar zegt men « een berden stalling » = een stalling in hout.

Germain Eeckhout bij Kamiel Van der Spiegel die in de berlejan op 23 sept. 1880 geboren werd en voor het ogenblik (juni 1960) op de wijk Hissegem in een der oudste hoeven⁽⁴⁾ van Balegem woont.

Berlejan, zegt Kamiel, was een houten barak aan de statie Balegem-Zuid destijds door het gemeentebestuur van Balegem opgericht. Zijn vader Aloïs Van der Spiegel, gehuwd met Nathalie Blauwaert op 26 april 1871, was erin gehuisvest, voerde voor het gemeentebestuur een tolheffing uit en hield er drankgelegheid.

Aanvankelijk had de berlejan 4x4 m oppervlakte en toen ze afgebroken werd was ze 13x4 m groot. Ze bevond zich in de richting Balegem-Dorp nevens de herberg « Congo Star »⁽⁵⁾ aan de statie Balegem-Zuid.

Van zijn vader heeft Kamiel steeds horen vertellen dat de oprichting van de berlejan rond Pasen voltooid geraakte en dat houten stuk veel belangstelling verwekte zowel buiten als binnen de gemeente.

Aloïs zich rekenschap gevende dat die ruime belangstelling vruchten kon afwerpen, besloot op de tweede Paasdag een aantal aantrekkelijkheden in te richten om het volk te lokken.

De feestelijkheden op de hoogdag van Pasen inrichten, ware onbegonnen werk geweest. Inderdaad op de eerste Paasdag trok destijds de bevolking in grote getale op bedevaart, tegen de hoofdpijn, naar Sint-Lievens-Houtem, alwaar men bleef pleisteren op de Kapellekenskermis.

De bedevaart naar de H. Livinus bestaat hedendaags nog; het bezoek aan de St.-Lievenskapel gelegen op een 10-tal minuten afstand van de kerk, is nog altijd, alhoewel in veel mindere mate, een traditie. Vooral 's namiddags komen de moeders met hun kinderen om gezegend te worden en water mede te nemen uit de waterput nevens de kapel⁽⁶⁾. Daarna wordt de wandeling voortgezet langs de wijken Krabenijck en Dries alwaar herbergen zijn met gemakkelikheden voor de kinderen.

Als aantrekkelijkheden op Balegem-Zuid waren in de beginne het inrichten van een hondenkoers en van volksspelen, o.a. zaklopen, ringsteken, enz.

Van data was Kamiel niet zo zeker meer, doch de aanwijzing

(4) Vóór het hof, langs de steenweg, staat onder een eeuwenoude linde een in 't wit gekalkt Mariakapelleken met in de voorgevel een kunstig in Balegemse steen gebiceld engelenkopje en anno 1637. Achter het tralliewerk bevindt zich een uit hout gesneden Mariabeeldje.

In de pronkkamer is een schoorsteen te zien, waarvan de boezem met geglazuurde tegeltjes bekleed is.

Volgns R. Haems — zie Jaarboek van de Zottegense Culturele Kring 1951-1952, blz. 66, — is de hoeve gebouwd op de grondvesten van het versterkt kasteel Eesegem.

(5) Thans uitgebaat door Leon De Cubber.

(6) Zie ook : G. DE SCHRIJVER, Volksbedevaarten tegen Ziekten van Mens en Dier in het bestuurlijk Arrondissement Aalst, Leuven, 1954, handschrift licenciat thesis.

van de huwelijksdatum van zijn ouders, vormde het uitgangspunt voor onze opzoekingen in het gemeentearchief van Balegem.

3) Clara De Man, 75 j., oud inwonster van Walsegem, thans verblijvende te Strijpen.

Clara schrijft de uitbreiding van de berlejan toe aan het vergroten van het huisgezin van Aloïs Van der Spiegel. Wanneer een kind geboren werd, was Aloïs verplicht een plaats bij te timmeren.

Ze herinnert zich nog dat de tonnen bier in de « gelagkamer » lagen.

4) Mejuffrouw Van Durme (60 j.), wonende te Walsegem.

Volgens Mej. Van Durme was de hondenkoers het grootste spektakel.

De kermis-Berlejan had oorspronkelijk plaats op het gedeelte van Walsegem vanaf de statie Balegem-Zuid in de richting Balegem. Later met het tot stand komen van herbergen op de steenweg Aalst-Oudenaarde, op een 6-tal minuten in de andere richting van het station, breidde de kermis zich langs die zijde uit.

Vanaf een bepaalde datum werd de kermis ook opgeluisterd door wandelconcerten uitgevoerd door een of andere muziekkapel. Volgens haar mening waren de brouwerij(en) niet vreemd aan het inrichten van deze attractie. In 1926 o.a. was de muziekmaatschappij « Kunst en Vermaak »⁽⁷⁾ uit Oombergen van de partij.

5) Leo Van der Sijpt, 85 j., Elene.

De hondenkoersen genoten veel bijval. De muziekkapel trok over en weer van de berlejan naar de steenweg Aalst-Oudenaarde tot aan de herberg « In den Haring », gelegen voorbij de overweg op bedoelde steenweg.

Volgens Leo werd de berlejan rond de jaren 1885 afgebroken.

6) Baziel De Looze, 70 j., herbergier, Balegem-Zuid.

De hondenkoersen hielden stand tot 1938-1939. Doorgaans waren een 30tal honden van de partij. Hazewinden waren niet toegelaten. Er werd per groepen van 5 of 6 gekampt, waarna de winnaars in finale uitkwamen. Beurtelings om het jaar hadden de hondenkoersen plaats vanaf het station Balegem-Zuid in de richting Balegem of in de richting steenweg Aalst-Oudenaarde.

Met de tijd breidde de kermis zich uit tot op de steenweg Aalst-Oudenaarde een 6-tal minuten verderop, dit door het aldaar tot standkomen van herbergen; bij zover dat er van een verschuiving van het middelpunt der kermis kon gesproken worden.

IV. — ARCHIEFSTUKKEN.

Door het aanleggen van de spoorweg Melle-Luttre⁽⁸⁾, over Zot-

(7) Gesticht in 1924, ontbonden in 1940.

(8) In zijn artikel « Oorsprong van het station te Zottegem », blz. 62-64, Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1954-1955, zegt O. Coessens-Debiez : « Rond de jaren 1860 nam hier te Zottegem « woonste » een zekere Heer Dubressin (in de volksmond Bressing genaamd). Hij kwam hier om de spoorweg Melle-Luttre uit te meten en uit te passen... In de jaren 1865-66 werd de spoorlijn hier aangelegd...

tegem en 's Gravenbrakel, kwam het station Balegem-Zuid⁽⁹⁾ tot stand.

De eerste goederentreinen begonnen in 't begin van 1867 te rijden, inderdaad in de Gazette van Gent lezen we : « De spoorweg van Braine-le-Comte naar Gent zal den 6 januari (1867) aanstaande voor het vervoer van koopwaren in volledige lading aan het gebruik overgeleverd worden »⁽¹⁰⁾.

De trafiek geschiedde met goed gevolg, hetgeen in die tijd een prestatie betekende en wel te vermelden waard was. Zo kondigde de Gazette van Gent aan « ... De treinen, zoo van gaan als keeren, hebben den overtocht op den bepaalden tijd met eene volmaakte regelmatigheid afgelegd... »⁽¹¹⁾.

Wie op de kaart kijkt, zal onmiddellijk vaststellen dat deze spoorlijn, die over een groot gedeelte van Oost-Vlaanderen naar het Walenland loopt, aan tal van gemeenten voordeel moest brengen. « Door dezen nieuwen vervoerweg zal men van Aath, Lessen en Geeraardsbergen den omweg langs Denderleeuw niet meer moeten doen, en zal men in korteren tijd, en gevolgenlijk met mindere kosten, het noorder gedeelte van Oost- en West-Vlaanderen kunnen bereiken »⁽¹²⁾.

Aan het station Balegem-Zuid ontstond een zo druk en intens goederenverkeer dat de steenweg tweemaal 's jaars diende hersteld te worden, wat het gemeentebestuur van Balegem tot belangrijke bijkomende uitgaven verplichtte, uitgaven die door de gemeentekas praktisch niet konden gedragen worden.

Na een paar jaren werd de toestand van de gemeentekas derwijze hopeloos dat de gemeenteraad van oordeel was dat zij, landbouwers en kooplieden, die voordeel uit de steenweg trokken, in de onkosten van herstelling dienden tussen te komen. Gedurende de gemeenteraadszitting van 7-7-1869 werd dan ook besloten een tol te heffen :

« De Raad

Gemerkt dat de gemeente Baelegem gekalseid heeft de baan leidende van Baelegem dorp naar de gemeente Elene, tot aan den gouvernements steenweg van Aalst op Oudenaarde

Dat op dien buurtweg, hebbende eene gebekalseide lengte van vier duizend honderd vier meters, eenen zeer grooten vervoer bestaat van kolen, kalk, kalseide steenen, arduin steenen, en andere zware stoffen; welk vervoer aan de route eene aanzienlijke deterioratie toebrengt;

(9) Het station Bolegem-Dorp kwam slechts in 1904 tot stand.

(10) Gazette van Gent, 200e jaar, nr 4, zaterdag 5-1-1867.

(11) Gazette van Gent, 200e jaar, nr 8, donderdag 10-1-1867.

(12) Gazette van Gent, 200e jaar, nr 15, vrijdag 18-1-1867.

Dat den onderhoud der zelfde route, door de gemeente niet kan gedaan worden, bij middel harer gewoone inkomsten; onderhoud die zeer aanzienlijk is, en twee maal 's jaars moet geschieden zoo als blijkt uit de ondervinding, daar van heden bestaande.

Dat de heving van een tolregt op de zelve route, den eenigene middel is, om in gewaagden onderhoud behoorlijk te kunnen voorzien heeft besloten :

Art 1 — Eene barrière zal op gemelden buurtweg worden gesteld in de gemeente Baelegem waarvan het vaste punt zich zal bevinden op 5 meters naar den kant van Baelegem van den hoek der herberg genaamd de Statie, zijnde op 43 meters van het middenpunt des yzeren wegs van Braine-le-Comte naar Gent, met vermogen van den tolpaal te plaatsen tot op eenen afstand van gezegde vast punt van 18 meters in de directie van Baelegem en 500 meters in de directie van Elene.

Artikel 2 — Het barrière regt zal ontvangen worden overeenkomstig het volgende tarief te weten :

	In de directie van Elene naar Baelegem	In de directie van Baelegem naar Elene
Voor ieder paar wielen van welke soorte wagen het zy(dry wielen voor 2 paar gerekent)	frs 0,03	frs 0,01
Voor ieder paard of muilezel, bespannen of niet bespannen, tot het beloop van eene gespan van vier koppen	0,06	0,02
Voor een vyfden bespannen kop	0,09	0,03
Voor een zesden bespannen kop	0,12	0,04
Voor een zevenden bespannen kop	0,24	0,08
Voor een achtsten bespannen kop	0,36	0,12
Voor ieder bespannen os of ezel	0,03	0,01
Voor ieder os of ezel met meer dan vier paarden bespannen	0,06	0,02

Art. 3 — De wetten en reglementen tot voorwerp hebbende de wijze van ontvang en het Kohier van lasten van den ontvanger der tolregten, bestaan hebbende op de grootte wegen van den Staat, zullen alhier toepasselijk worden verklaard;

Art. 4 — De opbrengst der regten betaald aan gemelde barrière, zal uitsluitelyk besteed worden voor het onderhoud en verbetering van den gemelden steenweg.

Art. 5 — De ontvangst der tolregten aan gemelde te plaatsen barrière, zal beginnen op het tijdstip later te bepalen, en voor tien jaren.

Art. 6 — De tegenwoordige beraadslaging zal voor afgaande onderworpen worden aan de goedkeuring van zyne Majesteit den Konink gelykvormig artikel 76 der gemeente wet. »⁽¹³⁾

Het duurde tot 17 juni 1871⁽¹⁴⁾ vooraleer de « bestendige Députatie van den provintialen Raad » haar goedkeuring tot het heffen

(13) Gemeentearchief Baelegem, verslag gemeenteraadszitting van 7-7-1869.

(14) Gemeentearchief Baelegem, verslag gemeenteraadszitting van 23-8-1871.

van het tolrecht verleende. Dat een dergelijke belasting zo maar niet met enthousiasme door de « koopmans » begroet werd, is vanzelfsprekend. Alles werd in het werk gesteld opdat de aanbesteding voor het innen van het tolgeld niet zou toegekend worden, doel dat bereikt werd zoals we zien in het verslag van de gemeenteraadszitting van 23 aug. 1871 :

« ... Dat, na aflezing der condities van verpachting en oproeping der barrière, niemand eenig gebod heeft gedaan.

Diesvolgens dat er geene verpachting heeft plaats gehad.

Dat deze verpachting verhinderd is door koopmans in kolen, bezitters zijnde elk van hun, van een koolmagazijn, staande tegen de statie van den yzeren weg.

Dat deze kooplieden grote grondeigenaars, het zoo hebben weten te brengen = dat niet een hunner geburen den pacht heeft durven aangaan... »⁽¹⁵⁾.

Daarmede zat het gemeentebestuur in de penarie. Nog twee jaren zouden verlopen vooraleer iemand gevonden werd die het tegen de « rijke koopmans » durfde opnemen door een begin te maken met het innen van het tolgeld, n.l. Aloïs Van der Spiegel. Als eerste punt van de dagorde van de gemeenteraadszitting van 8-2-1873 kwam :

De Raad keurt goed de verpachting heden gedaan door het schepenen collegie van den ontvangst te heven in voordeele der gemeente wegens barrière rechten, op den steenweg van Balegem naar Elene voor eenen termyn van twee jaren, in te gaan met 1e maart 1873 toegewezen aan Aloysius Van der Spiegel te Balegem mits fs 320-00 's jaars boven fs 30-00 voor pachtsom van het Barrière huizeken »⁽¹⁶⁾.

Door het gemeentebestuur werd aan het station Balegem-Zuid een houten barak opgericht en Aloïs Van der Spiegel hief de tol tot 15 maart 1885. Inderdaad het verslag van de gemeenteraadszitting van 2-7-1884 besluit als volgt :

... dat hij (Aloïs Van der Spiegel op 15 maart 1885 kan in staat worden gesteld het barreerhuisje te verlaten; dat hij mag tol heven in de toegestane regeling, en over deze zal betalen met 15 maart 1885 de som van 150 fr. Dit alles onder behoud van goedkeuring door de Hoogere Overheid aan welke de raad vraagt tol te mogen heven in regie tot dien datum⁽¹⁷⁾.

Rond dat tijdstip waren talrijke moeilijkheden gerezen in verband met het innen van het tolrecht, vooral vanwege de gemeente Elene. Uiteindelijk werd in 1886 van het innen van het tolrecht afgezien⁽¹⁸⁾ en moet de berlejan rond dat tijdstip zijn afgebroken.

(15) Gemeentearchief Balegem, verslag gemeenteraadszitting 23-8-1871.

(16) Gemeentearchief Balegem, verslag gemeenteraadszitting 8-2-1873.

(17) Gemeentearchief Balegem, verslag gemeenteraadszitting van 2-7-1884.

(18) Gemeentearchief Balegem, verslag gemeenteraadszitting van 10-7-1886.

V. — BESLUIT.

Ondanks het verdwijnen van het middelpunt der belangstelling leefde de benaming « berlejan » voort en hield de kermis, waarvan Aloïs Van der Spiegel de promotor was, stand.

De populariteit is te zoeken in het feit dat deze kermis praktisch de eerste van het jaar is en dat na de lange en droevige wintermaanden eenieder de straat op wil om kennissen uit de naburige dorpen te ontmoeten. Onder het drinken van menig pintje wordt aldaar de wederzijdse vriendschap levendig gehouden.

M. BROECKHOVE

EEN VLAAMS EX-VOTO IN SCHOTLAND!

Het boek « Margaretha Sinclair » van P. Antonellus Verschuere, o.f.m., bevat bij bladzijde 129 een waardevolle illustratie: de grafsteen van Margaretha Sinclair; op die grafsteen te Edinburg — op het katholiek kerkhof te Liberton — bevindt zich een marmeren ex-voto, zoals we er talrijke kunnen opmerken in onze bedevaartplaatsen. Het ex-voto bevat volgende woorden: « dank om genezing ».

Toen E.P. Gerardus Dries vóór enkele maanden een bezoek bracht aan het graf van Margaretha Sinclair, vernam hij aldaar, dat een dame uit Gent dit merkwaardige ex-voto daar had gebracht, met het dringend verzoek het op de grafsteen te laten. De bewaker van het kerkhof heeft volgraag haar verzoek ingewilligd.

R.v.d.L.

* * *

« MOLENKERMIS » EN « KERMIS TEN TRAM » TE ELST.

De windmolen te Elst, in de buurt van Nederbrakel, draaide voor de eerste maal op 1 april 1841 en aldus kreeg de buurt een « molenkermis » tot in . . . 1900; de kermis bleef bestaan, maar het kind kreeg een andere naam en men spreekt sinds van « Kermis ten Tram »; naast het molenhuis kwam er immers een tramhalte (Geraardsbergen-Oudenaarde) in gebruik.

Zegspersoon: De Smet, maalter, Elst.

R.v.d.L.

(1) P. ANTONELLUS VERSCHUERE, o.f.m.: Margaretha Sinclair. Een heilig Werkmeisje. Uitg.: Vice-Postulaat Minderbroedersklooster. Hasselt.

Provinciale prijsvraag voor Folklore

Art. 1. — Door de Bestendige Deputatie van de Provinciale Raad van Oost-Vlaanderen wordt voor het jaar 1961 een prijsvraag uitgeschreven op het gebied van de folklore.

Art. 2. — Aan de prijsvraag wordt een bedrag gehecht van 5.000 F.

Art. 3. — Gevraagd wordt: een oorspronkelijke, onuitgegeven of niet vóór 1960 gepubliceerde wetenschappelijk verantwoorde studie, in de Nederlandse taal, over een van de hiernavermelde onderwerpen:

- volkstype;
- het Oostvlaams volkslied vroeger en nu;
- de architectuur van en de gebruiken bij de molens;
- bedrijven van folkloristische aard of betekenis;
- volksspelen;
- hoeven (bouw);
- religieuze volkskunde (ommegangen, processies, bedevaarten, enz.);
- kermissen, markten, foren;
- e.a.m.

met een omvang die overeenstemt met 80 bladzijden getypt op 25 lijnen (van circa 60 lettertekens) per bladzijde.

Art. 4. — De uiterste datum van inzending wordt bepaald op 20 december 1961.

Aldus vastgesteld door de Bestendige Deputatie, in zitting van heden.

Gent, 3 maart 1961.

Vanwege de Deputatie:
De Provinciale Griffier,
P. BEYER.

De Gouverneur-Voorzitter,
A. MARIEN.

Het Algemeen Reglement is verkrijgbaar in de « Dienst voor Culturele en Sociale Aangelegenheden » Bisdomplein, 3, Gent.

Dienst voor Folkloristische Opzoekingen

Onderzoek naar de Sagenmotieven in het Land tussen Leie en Schelde

door

Lic. S. BOHEZ. (*)

C. Waarzeggers en Waarzegsters.

Waarzeggers komen zeer weinig als « sagenhaft » voor. In iedere gemeente hoorden wij erover spreken met een nog levendig bijgeloof, doch zij behoren meestal tot het type waarover Alfons De Cock schreef: « men vindt ze nog overal in alle belangrijke steden, op alle grote foren en velen, meest jonge meisjes gaan haar raadplegen, de een in vollen ernst, de andere voor de grap » (1).

Toch hebben wij een zestal meer konkrete gevallen opgetekend omdat zij naar onze mening wel sagenkenmerken vertonen.

Volgens een onzer zegspersonen dragen de waarzegsters een zware bril en houden zij iets in de hand « waarmee dat zij heel den tijd zitten te werken ». Zij kunnen zeggen hoeveel geld de omstanders bij zich hebben en ze worden geraadpleegd om iemands geluk of ongeluk te voorspellen (397). In de meeste gevallen echter gaat men bij waarzeggers en waarzegsters te rade om een diefstal aan het licht te brengen (395, 396, 398, 399).

Tenslotte verzekerde ons een verteller dat er « in den tijd » een bekende waarzegster was met name Mie Claeys, die « de oorlog van 14-18 » voorspeld heeft (400).

395. Waarzegger brengt een diefstal aan het licht. (Wortegem)

Binst den oorlog waren er veel mensen die geld gestolen waren en ze gingen dan naar ne waarzegger, ja, dat bestaat, want ze deden geheel uiteen wie dat het gepakt had en wanneer dat het gebeurd was en hoe dat zij hem kosten bekennen en nog veel meer.

BEYAERT Sylvie, Huishoudster, 88 jaar, NOKERE (Wortegem)

(*) Vervolg van bijdragen verschenen in Oostvl. Zanten, XXXV (1960), blz. 166-182: I. Geestenwereld. A. Watergeesten. B. Aardgeesten-Kabouters. C. Vuurgeesten; blz. 191-212: D. Luchtgeesten. E. Plaageesten. F. Spookdieren; XXXVI (1961), blz. 16-34: G. Spookdingen. H. Geesten in de gedaante van mensen. I. Terugkerende doden. J. Bespookte plaatsen. K. Voortekens; blz. 59-76: II. Toverwereld. A. Heksen; blz. 99-112: A. Heksen (vervolg); blz. 145-162: B. Tvenaars en Toverboeken.

(1) Over dit onderwerp schreef A. De Cock een uitgebreid artikel in « Spreekwoorden, zegswijzen en uitdrukkingen op volksgeloof berustend » deel I, Antwerpen, 1920, op p. 214-222. Dit citaat komt voor op p. 219-220.

396. Variante. (Ouwegem)

Sedert dat wij hier op dit hof woonden waren wij ne keer ons bache gestolen en daar was hier ne waarzegger waardat we naartoe gingen en hij zei dat het den dienen geweest had die veel in ons huis verkeerde, meer niet.

MOERMAN Leonie, Huishoudster, 78 jaar, OUWEGEM (Eke)

397. Te rade bij een waarzegster om, geluk of ongeluk te kennen. (Oudenaarde)

In Oudenaarde heb ik, als ik jong was nog van die waarzegsters bezig gezien. Ze kosten zeggen van de mensen die daar rond stonden, hoeveel geld dat ze in uldere zak of ulder hand hielden. Ge most naar ulder huis ook gaan voor uw geluk of ongeluk te weten, en ze zaten daar met ne groten bril op en ze hielden iets in ulder hand waarmee dat ze heel den tijd zaten te werken.

DE WAELE Emma, Huishoudster, 68 jaar, PETEGEM

398. Waarzegster brengt een diefstal aan het licht. (Asper)

Er was hier een mens van een jaar of veertig en ze was op ne keer haar konijnen gestolen, maar ze had toch presomptie en ze trok naar een waarzegster en als zij buitenkwam was zij er vast van overtuigd dat het de die was waarop dat zij het had, maar ja, pakt dat die waarzegster genoeg zal gevraagd hebben om ongeveer te kunnen zeggen wie dat het was.

DE MEULEMEESTER Margaretha, Huishoudster, 64 jaar, ASPER

399. Variante. (Zingem)

Als de mensen vroeger iets gestolen waren, gingen ze ook bij een waarzegster en al wat zij zei was voor de mensen evangelie en zij zei bijvoorbeeld : « Kijk, die vrouw zal dan op uw hof komen en ze zal dat doen » enz... en de mensen hechtten daar altijd veel geloof aan, want er zijn er nu nog die daar zouden bijgaan.

VAN LANCKER Marie, Huishoudster, 81 jaar, ZINGEM

400. Voorspelling van de oorlog. (Nazareth)

Mie Claeys dat was ook een waarzegster in den tijd, want ze heeft daarbij veel dingen voorspeld, gelijk de oorlog 14-18. Jaja, dat is echt gebeurd. — Jamaan, in den tijd heeft dat toch bestaan zulle.

BODEREZ Remi, Landbouwer, 87 jaar, NAZARETH

D. Weerwolven.

In ons gebied hebben wij talrijke weerwolfsagen opgetekend. In de volksmond noemt men hem « werewulf » ofwel « berewulf ». Daarnaast komt ook de naam « loedie » of « loetie » voor, soms in uitdrukkingen « van loetie bereden zijn » (406) of « van loetie besprongen zijn » (435).

Weerwolven zijn mensen die een dierenvel — volgens onze vertellers is dit meestal een berevel — dragen dat zij van de duivel ontvangen hebben. Om dat te bekomen moeten zij te middernacht op een kruispunt komen met een zwarte haan (417) ofwel een zwarte hen (418, 419) onder de arm. Daar moeten zij hun geloof afstaan, in ruil daarvoor ontvangen zij van de duivel een vel (419) en een briefje waarop staat wat zij moeten doen (417). Tegen een beloning (418) (420) verbinden zij zich om een bepaalde termijn (418, 432) meest tijdens de vasten (412) en de advent (434, 441) 's avonds rond te lopen en de mensen te plagen. Eenmaal blijkt dat het bezit van een vel een zekere toverkracht meebrengt want « zij kosten toch wat meer dan iemand anders ook » (431).

Over het algemeen treedt de weerwolf als plaaggeest op. Terwijl de mensen in huis zitten komt hij hen schrik aanjagen door over de halve deur te hangen (401, 402), door het venster te komen loeren (407, 428, 441) ofwel « al huilend en tierend » over het hof te lopen (404).

Wie zich 's avonds naar buiten waagt loopt het gevaar van de weerwolf besprongen te worden (405, 406, 428, 435, 436, 440, 441, 443) en hem te moeten dragen, wat geen gemakkelijke karwei is (1) (409 - 412, 414, 416, 417, 422, 430).

Gewoonlijk verbergt de weerwolf zijn vel in de houtmijt of in de nabijheid van de oven. Indien iemand toevallig dit gevreesde tovervel ontdekt, werpt hij het onmiddellijk in een gloeiende oven (420 - 427) (2). Op dat ogenblik doorstaat de afwezige bezitter de hevigste pijnen waardoor hij in een razende vlucht naar de plaats van verbranding snelt, waar hij nog poogt het vel uit het vuur te halen.

Slechts volgens een paar zegspersonen is hij dan van het weerwolf lopen verlost (426, 427) terwijl een andere integendeel verhaalt hoe hij achteraf nog een straf oploopt van de duivel voor zijn nalatigheid (420).

Soms wordt de weerwolf tijdens zijn dooltochten verrast en herkend. Wanneer men zijn vel immers met een mes (426), een lans (428), een beitel (429) of een speld (430) kan beschadigen ofwel eenvoudig met de hand aanraakt (431), valt het onmiddellijk af en slaat de bezitter al huilend op de vlucht. Volgens sommigen moet het snijdend tuig eerst in de aarde gestoken worden om daardoor gewijd te zijn (428, 429).

Om de weerwolf af te weren volstaat het hem een zakdoek, een voorschoot of een bobijn garen toe te werpen, want vooraleer hij dat aan stukken heeft gescheurd of afgewonden, heeft men ruim de tijd om het hazenpad te kiezen (433 - 435) (3). Een kruis slaan of een paternoster rond de nek gooien is voldoende om hem van de rug te krijgen (436, 437), terwijl hij ook een grote vrees heeft voor gewijde kogels.

Ten slotte zijn er enkele gevallen waarin de weerwolf met geweld overmeesterd wordt, aldus wordt hij bijvoorbeeld duchtig afgeramd (441, 443) of opgesloten (442); erger is het in een paar verhalen waar hij wordt doodgeslagen (439, 440).

(1) vgl. Sinninghe, *Katalog* op p. 103, nr. 801.

(2) idem op p. 104, nr. 824.

(3) idem op p. 104, nr. 823.

1. Weerwolf als plaaggeest.

401. Weerwolven komen over de halve deur in huis kijken. (Zingem)

Voorgaande was dat de mode van halve deuren in de huizen, en als de mensen 's avonds late nog zaten te weven met de hand, kwamen de werewulven met ulder poten over de halve deure liggen en ze zaten daar pretten te maken en de mensen schui te maken, maar dat was ook het volk dat een beesteval droeg, dat was juist gelijk een schapevel.

DEGROOTE Jan, Landbouwer, 80 jaar, HEURNE (Zingem)

402. Variante. (Ouwegem)

Den tijd van die werewulven is nu al lange voorbij, maar dat heeft toch bestaan. Ze sprongen op de mensen uldere rug en ze kwamen over de halve deure liggen — ge weet, dat was dan het gebruik van halve deuren in de boerenhuizen —. Ginder op « den Bos » heb ik altijd horen vertellen dat er daar nog ne werewulf gelopen heeft en er waren er vele schui om daar 's avonds voorbij te komen, nog lange nadien.

GODEFROOT August, Landbouwer, 86 jaar, OUWEGEM (Huise)

403. Weerwolf komt door het venster kijken. (Heurne)

Op nen avond zat er te onzen ne keer nen ouden in huis te klappen, bij ons, rond de stove, en almetnekeer komt er daar alzo enen aan het huis en hij lei zijn grote berepoten op de venster en hij zei tegen dien ouden: « Ik ga seffens gaan komen, » zo, het moest toch wel zijn dat hij hem kende.

VAN DER STRAETEN Edmond, Landbouwer, 94 jaar, HEURNE

404. Weerwolven lopen rond al huilend. (Nazareth)

Weerwolven dat en waren geen beesten maar mensen die een vel droegen van den duivel en die 's nachts op de mensen ulder hof liepen al huilend en al tierend.

NACHTERGAELE Aloïs, Werkman, 92 jaar, NAZARETH

405. Weerwolf komt de mensen schrik aanjagen. (Huise) (1)

Tussen Rooimolen en Sint-Larieslinde liep er vroeger ook altijd ne werewulf, en de mensen die daar den zondagavond passeerden wierden ervan besprongen, jaja, het kwam zo ver dat er de zondag langs daar niemand meer en dierf voorbijkomen. Die werewulf dat was alzo een grote beeste met een oorkappe.

DIHONDT Jozef, Onderwijzer, 38 jaar, HUISE

406. Weerwolven werpen mensen op de grond. (Bevere)

« Van Loetie bereden zijn » heten ze dat langs hier. Dat waren van die gasten die een vel droegen en ze liepen al vloekend en al

(1) Vgl. in Oostvl. Zanten jg. XIV (1939) p. 5.

zwerend en ze sprongen dan op de mensen ultiere rugge en smeten ze op de grond, in 't gers en ze wentelden ultiere daar altijd voort over, maar anders en deden zij de mensen geen kwaad.

RAPPOYE Adolf, Machinist, 72 jaar, BEVERE (Waregem)

407. Loedies jagen de mensen schrik aan. (Petegem)

Loedies dat waren ook gasten die ultiere verkleedden met een vel en 's avonds rondliepen om de mensen schui te maken, en ze gingen alzo aan de vensters gaan kijken, waardat er jong vrouwvolk bezig was met spinnen om te kijken hoe dat ze dat deden.

COUSSEMENT Honoré, Landbouwer, 78 jaar, PETEGEM (Wortegem)

408. « Loedies » vergezellen iemand. (Heurne)

Als mijn moeder nog jong was, ging ze alle vrijdagen naar Gent naar de markt en ze zag dikwijls alzo van die loedies met ultiere grote ogen en die altijd met haar meelingen, gelijk al waar dat zij ging.

VAN DER STRAETEN Edmond, Landbouwer, 94 jaar, HEURNE

409. Weerwolf laat zich dragen. (Zingem)

Daar was hier ne keer nen D.K. van Asper en hij was alhier gekomen en als hij ginder aan de molen was sprong er ne werewolf op zijn rug, die hij moeten dragen had tot hier en zweten dat hij deed!

VAN LANCKER Marie, Huishoudster, 81 jaar, ZINGEM

410. Variante (Kruishoutem)

In den tijd heeft er hier ook nog sprake geweest van den berewolf. Op iedereen dat hij 's avonds allene tegenkwam sprong hij en hij was er niet af te krijgen, totdat ze hem tot thuis gedragen hadden. Ze hebben daar lang gezocht en kosten wel peizen wie dat het was, maar zijn vel en was niet te vinden. Ja, ze zeiden dat die berewulven een vel hadden dat ze moesten kunnen verbranden maar, ik zeg het, het zijne en hebben ze toch nooit kunnen vinden.

GOEMINNE Achiël, Landbouwer, 74 jaar, KRUISSHOUTEM

411. Loedies laten zich dwingen. (Oudenaarde)

In den tijd liepen er van die loedies die op de mensen ultiere rug sprongen, die loedies droegen een vel en zij liepen 's avonds rond en sprongen op de mensen en lieten ultiere dragen zover of dat zij wilden en dan sprongen zij er weerom af.

XXX

412. Weerwolf loopt rond in de vasten. (Huise)

Vroeger liep er hier altijd in dat straatje van aan mijn huis tot aan den bos nen berewolf, hij sprong op de mensen ultiere rugge en ge moest hem dan dragen, ze zeiden altijd als ge zijn vel met iets kost

beschadigen dat het afviel. Dat was ook op bepaalde dagen dat hij rondliep, alleszins in de vasten en die ander dagen en weet ik niet meer.

TRAEST Michel, Onderwijzer, 54 jaar, HUISE

413. Weerwolf. (Asper)

Ik heb nog horen vertellen van enen die ging vissen met zijne kleinen in den Bruul te Asper, en dat was met een nette, maar nu als ze daar een beetje zaten, kwam er daar een vogelke dichte bij ulder op de kant van de nette zitten. « Dat en deugt hier niet » zei die vent, « wij gaan voort, we zullen wel ne keer werkeren », en ze paken ulder nette en ze gingen voort, maar als ze op de kassei kwamen lag er daar een schoon pakske klaver en ze raapten het op, maar het was in de plaats ne werewolf die daar zat.

SIMOENS Albert, Winkelier, 79 jaar, NAZARETH (Asper)

414. Weerwolven vergaderen op een kruisstraat. (Wannegem-Lede)

Weerwolven, dat was met een vel dat zij rondliepen, een berevel, en ze moesten gedragen worden, en ze kwamen nu en dan te gare, al de berewulven, en dat was dan op een kruisstraat dat ze vergaderden.

GEVAERT Karel, Landbouwer, 80 jaar, KRUISSHOUTEM
(Wannegem-Lede)

415. Weerwolfsvel gevonden in een tronk. (Huise)

In Huise hebben ze daar nog een tronk uitgekapt en daar was een gat in waardat ze het vel in vonden van ne weerwolf, dat ze dan verbrand hebben en zij en hebben nooit geweten van wie het was.

DEKENS Benoit, Arbeider, 66 jaar, MULLEM (Huise)

2. Middel om weerwolf te worden.

416. 's Nachts op een kruispunt komen om weerwolf te worden. (Moregem)

Ik heb ook nog horen vertellen van mijn moeder dat er in dien tijd van die loedies rondliepen en ze sprongen op u en ge moest ze dan dragen tot thuis, bah ja, dat werd allemaal verteld, maar dat het verdomme nu moest zijn dat er zo enen op u komt springen en ze zouden hem toch wel ne paf geven, dat hij niet meer recht en staat, maar ja, vroeger vertelden ze al veel, ja, en het scheen dat ge om dat te kunnen te midden van de nacht op ne vier- of ne vijfknok moest staan.

DHUYVETTER Jules, Landbouwer, 69 jaar, MOREGEM
(Kruishoutem)

417. Op een kruispunt met een zwarte haan onder de arm. (Elsegem)

Berewulven dat waren mensen die verkleed waren met een berevel en zij achtervolgden de mensen die 's avonds buitenliepen, ze

sprongen op uldere rug en ze moesten gedragen worden tot op 't hof tot voor de deur. Zij hadden een vel dat ze wegstaken in een houtmijte. Daarvoor moesten ze eerst te midden van de nacht op ne vierknok gaan staan met ne zwarten haan onder ulderen arm, en daar moesten zij ulder geloof afstaan en ze kregen dan een briefke waar dat er opstond wat ze moesten doen.

VERSCHUERE August, Arbeider, 82 jaar, ELSEGEM (Kaster)

418. Op een kruispunt met een zwarte hen onder de arm. (Heurne)

In den tijd waren er veel werewulven, dat waren er die met den duivel omgingen, ze moesten daarvoor op een kruisstrate staan met een zwarte hen, en dat was dan altijd voor ne zekeren termijn dat ze liepen en ze werden daarvoor betaald.

VAN DER STRAETEN Edmond, Landbouwer, 94 jaar, HEURNE

419. Variante. (Kruishoutem)

Werewulven, dat waren gasten die met den duivel omgingen, ze kosten hem zien op ne vijfknok, maar ze moesten een zwarte hen meehebben, en daarvoor kregen ze dan in de plaats een vel van den duivel.

DE BACQUER Marie, Huishoudster, 77 jaar, KRUISSHOUTEM

3. Weerwolf herkend.

420. Weerwolf wordt door den duivel gestraft nadat zijn vel verbrand is. (Wannegem-Lede)

In den tijd hebben er hier ook nog berewulven gelopen, dat waren gasten die van den duivel een berevel kregen en die moesten rondlopen 's avonds en 's nachts en die op de mensen moesten springen en ze wierden daarvoor betaald, maar hoeveel dat ze kregen en weet ik niet juist. Wantje heeft hier ook nog gelopen, maar nu, daar waren ne keer enige jonge gasten die ulder weggestoken hadden achter de halve koestaldeur en ze hoorden Wantje komen en ze hielden ulder koest en lijk gewoonte kwam hij ne keer over de halve deur liggen maar ze smeten den bovenste helft toe en hij zat er met zijn klauwen tussen, maar hij smeekte omdat ze deze zouden losgemaakt hebben. Maar bijna iedereen wist dat Wantje berewulf liep, maar zijn vel en was niet te vinden. Tot op ne keer dat den boever die den oven moest warmen achter nen bundel hout in de houtmijt een vel vond, dat hij te gare met het hout in den oven stak, maar 't en zat er nog maar juist in, of Wantje kwam al tierend het hof op gelopen maar 't was te laat, 't was al verbrand. Maar hij heeft dan nog gestraft geweest van den duivel ook omdat hij het maar zo goed weggestoken had, welk een straf dat het was en weet ik niet meer.

CLAUWAERT Remi, Hovenier, 75 jaar, WANNEGEM-LEDE
(Iluise)

421. Weerwolf smeekt zijn vel niet te verbranden. (Heurne)

Ze hadden ne keer nen ouden tronk uitgedaan achter het hof en ze vonden daarin een berevel, den boer pakte dat vel en stak het in brand in den oven, maar in ene gezet kwam den boever op het hof gelopen en hij zei dat hij zulk een zeer had en hij sprak schoon om dat vel niet te verbranden en ze lieten het hem.

VAN DER STRAETEN Edmond, Landbouwer, 94 jaar, HEURNE

422. Weerwolf maakt zich kenbaar bij het verbranden van zijn vel. (Nazareth)

In Nazareth tegen W.Vr. op een hof van een peerd, was die knecht daar ook berewulf en hij stak zijn vel altijd op de kop van den oven, maar op ne keer, binst dat de knecht op het land zat, waren zij aan het zoeken gegaan en zij hadden dat vel gevonden en in den oven verbrand en van haast dat het vel vuur gepakt had, zei de knecht: « Zij zijn bezig met mij te verongelukken. »

VAN HEUVERSWYN Omer, Landbouwer, 58 jaar, ASPER.

423. Variante. (Ouwegem)

In den tijd heeft ons vader nog verteld van ne werewulf die hier liep, en als hij iemand zag sprong hij op uler schouders en moest hij gedragen worden. Hij had also een vel dat hij wegstak boven den bakkersoven, maar op ne keer staken zij dat vel zonder weten ook in den oven maar hij stond er seffens bij om dat vel te hebben.

DE KEYSTER Elisa, Landbouwster, 79 jaar, OUWEGEM

424. Variante. (Asper)

Mijn vader heeft nog verteld van ne werewulf die zijn vel in de houtmijte wegstak en als zij op ne keer den oven stookten, hadden zij dat vel gevonden en daarin verbrand en hij vertelde dat die knecht, die werewulf liep, al huilend en tierend van het land naar huis kwam gelopen.

VAN DRIESSCHIE Oscar, Ere-schoolhoofd, 65 jaar, ASPER

425. Variante. (Bever)

Er was hier enen die bij nen boer woonde en die loetie liep, hij had een vel gekregen van den duivel en hij stak dat altijd weg in den oven, dat was nen oven waardat zij niet meer in en bakten. Maar nu, den boer was dat te weten gekomen en zond zijne knecht naar het verste land en als hij peisde dat hij toegekomen was, wilde hij dat berevel verbranden, maar de knecht wierd dat gewaar van zo ver en hij kwam naar huis gelopen, maar zijn vel brandde dan al en hadden ze hem niet tegengehouden hij sprong in den oven.

ARNOE Victor, Landbouwer, 67 jaar, BEVERE (Ooike)

426. Weerwolf wordt verlost door het verbranden van zijn vel. (Ouwegem)

Mijn moeder heeft in den tijd nog vele verteld van die werewulven die met den duivel ommegingen en een vel droegen dat ze

van den duivel kregen, maar als ze gestoken wierden, dan viel ulder vel af. Ze heeft nog verteld van nen boereknecht die weerwulf liep en binst den dag stak hij zijn vel in de muile van den oven — dat was de gewoonte, als ze gebakken hadden en binst dat den oven nog heet was, dat ze dan den oven weerom opvulden met hout, omdat het schone droge zou geweest hebben tegen de volgende keer — ewel, die knecht stak zijn vel daartussen, maar op ne keer had hij vergeten zijn vel daaruit te halen tegen dat ze moesten bakken op 't hof en van haast dat zijn vel begost te branden kwam hij huilend en al tierend naar den oven gelopen en hij zei dat hij daar zulk een zeer van had, maar daarmee was hij toch verlost van dat werewulf lopen.

XXX

427. Variante. (Wortegem)

Berewulven dat waren mensen die van den duivel bezeten waren, zij hadden van hem een vel gekregen, waardat ze mee rondliepen, en het schijnt dat ze daarvan verlost werden als ulder vel verbrand werd, maar dat en heb ik toch niet meer geweten binst mijn leven, maar dat was ons moeder die dat altijd vertelde.

BEYAERT Sylvie, Huishoudster, 88 jaar, NOKERE (Wortegem)

428. Weerwolf wordt door een lans gestoken en verliest zijn vel. (Kruishoutem)

In den tijd hoorde men daar vele van, van die berewulven die aan de vensters kwamen liggen en op de mensen uldere rugge sprongen, en ze hadden een berewulfvel dat ze boven den oven staken. Mijn vaders vader was ne slachter en als hij 's avonds langs de bane was, had hij altijd een lanse mee en als er ne berewulf afkwam stak hij die lans in de aarde omdat ze gewijd was en hij stak ze dan in den berewulf zijn vel dat direkt afviel.

VEYS Jules, Klompenmaker, 67 jaar, OUWEGEM (Kruishoutem)

429. Variante. (Ooike)

In den tijd was er hier ne keer op nen avond nen timmerman weggegaan en langs de weg sprong er op hem ne loedie, die hij ging moeten dragen tot thuis, maar op de moment dat die loedie op hem sprong was zijnen beitel uit zijn handen gevallen en hij was in de aarde gestekt en daardoor was hij gewijd. Den timmerman die ook nog van de schuiste niet was trok hem algauw uit de aarde en stak hem dweers door het vel van die loedie die al huilend en al tierend wegliep.

VERMEIREN Charles, Mulder, 83 jaar, OOIKE

430. Weerwolf wordt door een speld gestoken en verliest zijn vel. (Asper)

Mijn peetje vertelde dat, als hij naar de markt ging, besprongen werd van nen berewulf en den dienen vroeg hem iets en hij moest dat zeggen en zolang dat hij dat niet en zei moest hij hem dragen.

Maar op nen andere keer dat hij weer besprongen wierd had hij een spelle in zijne zak en hij stak er dien berewulf mee en zijn vel viel af.

VANDENBROUCKE Marie, Huishoudster, 64 jaar, BEVERE
(Asper)

431. Weerwolven verliezen hun vel indien men ze aanraakt. (Mullem)

Werewulven dat heeft er hier ook nog veel gelopen, dat droeg een vel en zij kosten toch wat meer dan iemand anders ook, maar als ge aan ulder kwaamt dan viel ulder vel af en zij waren weg, maar dat vel ging toch ook achter, en ik heb altijd horen zeggen dat, als ge ulder vel kost verbranden, dat ze ulder macht kwijt waren.

WANDELS Hilarie, Huishoudster, 86 jaar, MULLEM (Huise)

432. Variante. (Heurne)

In den tijd was dat op Axelwalle allemaal bos, en daar liep er ook vele ne werewulf, en op nen avond wilde hij ook op enen zijne rugge springen, maar zijn vel viel uit en hij wierd herkend, maar hij bedelde zo schoon aan den anderen dat hij het aan niemand zou gezeid hebben, want « mijnen tijd is toch ook ver uit » zei hij.

VAN DER STRAETEN Edmond, Landbouwer, 94 jaar, HEURNE

4. Afweermiddelen tegen weerwolf.

433. Weerwolven geweed door het gooien van een zakdoek. (Petegem)

Ik heb nog horen vertellen van die berewulven die liepen en ik heb altijd horen zeggen dat, als ze achter u zaten, dat ge ze kost kwijt geraken met nen neusdoek naar ulder te gooien of het vrouwvolk ne voorschoot, en ze moesten dat in kleine stukskes trekken en intussen had ge tijd om weg te komen.

DE VOS Henri, Landbouwer, 82 jaar, PETEGEM (Nukerke)

434. Weerwolf geweed door klos garen. (Wortegem)

Die berewulven dat was maar vanaf den advent dat ze rondliepen. Dat was dan nog in den tijd dat het vrouwvolk hier en daar ging gaan spinnen 's avonds. Op nen avond kwam er ene naar huis en zij ziet nen berewulf naar haar komen gelopen, zij was al schui en ze pakte een klosse garen dat zij in hare zak had en ze smeed ze naar dien berewulf en hij en kost haar niets meer doen zolang ofdat ze niet ontwonden was.

BEYAERT Sylvie, Huishoudster, 88 jaar, NOKERE (Wortegem)

435. Variante. (Bevere)

Ik weet nog van ene dat zij ook tewege van loetie besprongen wierd, maar zij had bobijnen met garen bij haar en zij gooide ze naar hem en hij moest dat eerst allemaal kapot scheuren.

ARNOE Victor, Landbouwer, 67 jaar, BEVERE (Ooike)

436. Weerwolf wordt geweerd door een kruisteken te maken.
(Nazareth)

De onderpastoor D.C. moest ginder ne keer voorbij de wijk Siesmestake met de berechtinge voor ne zieken en almetnekeer sprong er op zijn rug ne grote weerwolf met rode gloeiende ogen en een stuk van een keten, dat hij achter hem sleepte. Maar den onderpastoor maakte zijn kruis en 't was gedaan, hij was weg.

COOLSAET Leonce, Handelsvertegenwoordiger, 65 jaar,
NAZARETH (Huise)

437. Weerwolf wordt geweerd en verlost door een paternoster.
(Zingem)

Ik heb dat hier nog dikwijls horen vertellen van mensen die zeiden dat ze zelf also gevaren hadden en dat het waar was... en dat was, als er ne berewolf op uw rug sprong, maar ge hadt uwen paternoster mee en ge wierpt hem over uw hoofd rond uwen nek, ewel, dan zeiden ze dat de weerwolf zijn vel afviel en dat hij verlost was.

VAN LANCKER Marie, Huishoudster, 81 jaar, ZINGEM

438. Weerwolf vreest een gewijde kogel. (Asper)

Ik heb mijn moeder altijd horen vertellen van ne werewolf die alle dagen op 't hof kwam gelopen, maar op ne keer pakte er iemand het geweer en stak er ne gewijde kogel in om mee te schieten, maar 't was gedaan, hij was direkt weg en hij heeft niet meer weer geweest.

DE PAEPE Jules, Landbouwer, 80 jaar, ASPER (Zingem)

5. Weerwolf met geweld overmeesterd.

439. Weerwolf doodgeslagen. (Eine)

B. had al vele gehoord dat er 's avonds van die werewulven liepen en op nen avond als hij op zijn hof liep kwam er ook enen af maar hij snapte ne scheier* hout en hij heeft hem doodgesmeten, en dat was Fietje Vlaeminck die werewolf gelopen had.

DE VRIESE Remi (Peetje gebuur), Werkman, 73 jaar, EINE

440. Weerwolf wordt de kop afgehakt. (Nazareth)

In Nazareth in de Wandelstraat, daar heeft er ook van alles gebeurd. Op nen avond kwam er daar enen gegaan met een bijl op zijne schouder, hij had juist bomen weest kappen, maar almetnekeer kwam er achter hem ne werewolf gelopen en juist dat hij op zijne rugge ging springen, laat die vent van het verschieten zijn bijl vallen en diene weerwolf zijne kop rolde daar en dat was juist gelijk ne mensenkop.

CLAUWAERT' Remi, Hovenier, 75 jaar, WANNEGEM-LEDE
(Huise)

* scheier : lang en dik stuk hout.

441. Weerwolf wordt afgeranseld. (Wortegem)

Als wij kleine waren liepen er dan nog van die berewulven, dat waren ook mensen die een berevel over ulder droegen en ze kwamen alzo in de venster liggen en in huis kijken en als ge dierft buitengaan sprongen zij op uwe rugge en ge moest ze dan dragen. Maar dat en was maar meest in den advent dat ze rondliepen en als er dan ne keer iemand was die wat had tegen zijne gebuur, ewel, hij liep dan ne keer berewulf en hij kost hem dat dan lappen. Maar 't gebeurde toch ook dat den dienen waarop dat hij sprong hem ne keer een goede rammeling gaf en zijn vel dikwijls ne keer uittrok en alzo wierd hij dan herkend.

VERCRUYSSSE Marie, Huishoudster, 76 jaar, BEVERE (Wortegem)

442. Weerwolf wordt opgesloten. (Kruishoutem)

Die berewulven dat waren ook mensen die een beestenvel over ulder trokken en 's avonds rondliepen en als ze enen tegenkwamen sprongen ze op zijne rugge en ze pakten hem vaste met ulder voorpoten, maar dat waren ulder handen die in dat vel zaten eh. In Kruishoutem was er ook enen die daar al niet te wreed schui meer van was en op nen avond als er ook alzo ne keer enen op zijne rugge sprong, droeg hij hem tot thuis, maar in de plaatse van in huis te gaan trok hij er mee naar de schuur en dat waren dan van die grote schuurdeuren met alzo een klein deurken daarin uitgezaagd. Ewel, hij deed dat deurken open en hij gooide hem in de schuur en hij zei : « Komt er nu ne keer uit als ge durft, ik stek u op mijn vorke, » en als hij de deur open deed om ne keer te kijken zag hij dat het zijnen naasten gebuur was.

VAN ASSCHE Desire, Timmerman, 84 jaar, WAREGEM
(Kruishoutem)

443. Variante. (Nokere)

In het Kordael heeft er nog ne keer ne werewulf op Remi T. gesprongen, maar het schijnt dat hij dan nog een ferme rammeling gekregen heeft daarvan.

LIETANIE Marie, Huishoudster, 74 jaar, NOKERE (Wortegem)

(Wordt voortgezet).

Dienst voor Folkloristische Opzoekingen.

Vragenlijst n° 4.

In samenwerking met het Seminarie voor Volkskunde der Rijksuniversiteit te Gent werd een derde gestencilde vragenlijst uitgegeven en rondgestuurd over

DE GANS IN DE VLAAMSE VOLKSKUNDE.

BELANGRIJK: Gemeente waaruit de medegedeelde gegevens afkomstig zijn :

OPGELET: Er wordt gevraagd naar feiten over de gans. Verwar die niet met de eend of de zwaan, enz.

1. a. Is de gans een dier dat in het volksgeloof voorkomt ?
b. Welke rol speelt ze daarin ? (b.v.b. schutsdier van een heilige).
c. Geef indien bekend een verklaring.
2. a. Zijn in Uw gemeente nog vertelsels, sprookjes, legenden of sagen bekend, waarin de gans een rol speelt ?
b. Deel de tekst(en) mee. (Eventueel op een afzonderlijk blad).
3. a. Bestaan er in Uw dialect spreekwoorden, spreuken, gezegden, spotnamen, raadsels of aftelrijmpjes, waarin over ganzen gesproken wordt ?
b. Deel hierna de teksten mee. (Eventueel op een afzonderlijk blad).
4. a. Is de gans op sommige gebouwen afgebeeld ? (b.v.b. uithangborden, geveltekens, windwijzers).
b. Op welke gebouwen ?
c. Beschrijf nauwkeurig de afbeelding of lever er een foto van. (met opgave van de kosten). (Eventueel op een afzonderlijk blad).
d. Heeft (hebben) die afbeelding(en) een bijzondere betekenis ?
5. a. Bestaan er in Uw gemeente nog ganzenkudden die door ganzenhoeders gehoed worden ?
b. Hoe groot zijn die kudden ?
c. Hebben zij bestaan en tot wanneer ?
d. Bestaan er plaatsen die aan het ganzenhoeden herinneren (b.v.b. Ganzendries) ? Duid zo nauwkeurig mogelijk die plaatsen aan. (o.m. benaming).
e. Bestaat (of bestond) er een ganzenmarkt ?
6. a. Wordt het St.-Maartensfeest op Uw gemeente gevierd ?
b. Speelt de gans er een rol in ?
c. Wordt op die dag of op andere feestdagen (Welke ? b.v.b. Kerstdag) de gans als gerecht opgediend ?

7. a. Wordt het ganzenspel nog gespeeld ?
 b. Door kinderen of volwassenen ?
 c. Beschrijf dat spel.
8. a. Bestaat in Uw gemeente het gansrijden of ganstrekken, of een
 gelijkaardig volksspel (b.v.b. net gansdraaien, het ganssabelen
 of -knuppelen, naar de gans smijten) ?
 b. Hoe wordt het gespeeld ?
 c. Tot wanneer klimt de traditie op ?
9. a. Komt de gans voor in de volksgeneeskunde ?
 b. Welke delen van de gans worden gebruikt ?
 c. Wat doet men met die delen ?
 d. Tegen welke ziekten worden zij gebruikt ?
10. a. Speelt de gans een rol in de volksweerkunde ?
 b. Op welke verschijnselen steunt men voor weervoorspellingen ?
 (b.v.b. vlucht van het dier, toestand van het borstbeen, kleur).
 c. Welke betekenis ziet men erin ?
 d. Kent U nog andere verschijnselen ?
11. Zijn er nog andere volkskundige feiten of gegevens waarbij of
 waarin de gans een rol speelt ?
 a) Naam, adres en handtekening van de persoon, die de lijst invult :
 b) beroep : leeftijd : geboorteplaats :
 c) Naam, beroep, geboorteplaats, leeftijd en verblijfplaats van de
 zegspersonen
 1)
 2)
 3)

N.B. Het is niet nodig, dat men alle vragen beantwoorden kan om
 deze vragenlijst in te vullen en in te zenden.

Men gelieve de antwoorden binnen de maand te zenden naar een
 der volgende adressen :

Sekretariaat Bond Oostvlaamse Folkloristen, Oscar de Gruyterstraat
 34, Gent,
 of

Seminarie voor Volkskunde, Bureau voor folkloristisch onderzoek,
 Blandijnberg 2, Gent.

Bij voorbaat dank aan alle medewerkers !